ASKERSMÅLETS LJUDLÄRA

AKADEMISK AVHANDLING

SOM MED TILLSTÅND AV

FILOSOFISKA FAKULTETEN I UPPSALA

TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES

Å LÄROSALEN N:R IV

LÖRDAGEN DEN 3 MAJ 1913 KL. 10 F. M.

ACAD.
LUGD. BAT.
BIBL.

AV

MARCUS BORGSTRÖM

STOCKHOLM
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1913
[123244]

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/IA41523710_0034

Inledning.

Askers socken tillhör Askers härad ock är belägen i östra Närke. Den skiljes från Södermanland till största delen av Lännäs socken, men når med en sydöstlig flik fram till både Södermanland ock Östergötland. Norra delen är bördig slätt ock hör till de numera urtappade sjöarna Övre ock Nedre Kvismarens bäcken. Södra delen ligger på Närkesslättens södra randbärg, Hallsbärgslinjen, ock har en mera skogig karakter. Som socknens utsträckning i NV-SO är nära 3 nymil, kunde man vänta olika språkförhållanden i norr ock i söder. Det i söder liggande järnbruket Breven har dock med sin stora, från olika orter sammanflyttade arbetarstam bidragit till att i den trakten utplåna den ursprungliga dialekten. Jag har ej kunnat upptäcka några särdrag av en ursprunglig dialekt för den södra sockendelen, ej häller spårat några märkbara inflytelser av det angränsande Södermanland eller Östergötland. Tvärtom har jag ända till sydspetsen konstaterat förekomsten av *y*, *ɨ* ock andra Askersmålets skiljemärken. Min undersökning omfattar emellertid i främsta rummet den norra delen av socknen, dess huvuddel, där kyrkan är belägen. Från denna trakt äro alla mina huvudsakliga meddelare.

Den främste av dem ock den, som jag någon gång i ovissa fall rådfrågat, har varit f. d. kyrkvärden Anders Persson i Askers by. Han föddes 1834 i granngården, där hans fäder bott åtminstone sedan 1600-talet, ock har tillbragt hela sitt liv i denna by. Såsom meddelare har han varit utmärkt genom sitt långsamma ock tydliga uttal, ej försämrat genom bortfall av tänder, genom sin aldrig sinande ström av historier ock resonemanger ock genom sitt minne ock en viss iakttagelseförmåga, som satt honom i stånd att upplysa om hur hans farfar sade ock uttryckte sig.

Två andra meddelare, som jag haft synnerlig nytta av, äro hemmansägaren Lars Larsson i Fiskinge, född 1829, ock lägenhetsägaren Anders Andersson i Backen, född 1828. Båda ha tillbringat hela livet i Asker ock förete på en del punkter t. o. m. äldre språkskick än Anders Persson, varom här ock var i avhandlingen finnes anmärkt.

För många upplysningar ock för biträde vid mera närgångna ock handgripliga ljudundersökningar har jag att tacka fil. stud. Bernhard Johansson, som till sitt säxtonde år utan avbrott vistats i Asker ock även sedan bibehållit känningen med sitt modersmål.

Mitt material vilar dock endast till ytterst ringa del på meddelanden om språkbruket. Den ojämförligt största delen består av uppteckningar efter oreflekterat tal, nedskrivna oftast direkt från munnen med boken på knät, eller antecknade omedelbart efter samtalet, om jag haft att göra med en mindre bekant person. Genom denna metod har jag ej fått några stora ordsamlingar, men jag har undvikit den felkälla, som ligger i oskolade personers omdömen om språkljud. Mina uppteckningar äro sålunda ett slags »ögonblicksfonograferingar» efter naturen ock böra var för sitt särskilda fall vara riktiga, så långt som min hörseluppfattning varit exakt. Därför har jag också i mina exempelsamlingar såvitt möjligt utan ändring återgivit mina uppteckningar, vilket förklarar, varför man så ofta, till synes omotiverat, möter en böjningsform i stället för grundformen, en sammansättning i stället för simplex o. d. Jag har även av samma skäl behållit en del förefintliga inkonsekvenser i ljudbeteckningen, särskilt i ändelser såsom *-ɻgər*, *-ugər*, *-arə* med böjningsformer. Det hade varit mycket lätt att normalisera ock generalisera ock hade kanske tagit sig bättre ut, men det synes mig, som om materialet därigenom skulle förlorat något av sin ursprunglighet. Dessutom hoppas jag, att det alltid på vederbörligt ställe finnes upplysning om vilket som är det normala.

För undersökningen har jag vistats i Asker 1909 ock 1910, vartdera året en månad, ock 1912 tre veckor samt därjämte år 1910 en månad i grannsocknen Sköllersta, som med ett par undantag har lika språkförhållanden.

Tidigare upplysningar om målet i dessa trakter saknas visserligen icke.[1] På olika ställen hos Noreen i Vårt Språk ock hos Lundell i Sv. landsmålsalf. förekomma ljuduppgifter angående Närke, som jag stundom citerat eller bemött.

Viktigast bland mina föregångare är naturligen Djurklou, ock det kan synas onödigt ock förmätet att ånyo bearbeta en så framstående folklivsskildrares speciella område, Östernärke. Av folklore ock språkliga kuriosa i ord ock uttryck finns utöver hans samlingar ej mycket att tillvarata. Men den prosaiska ock exakta ljudbeskrivningen är ett oberört arbetsfält, föga inskränkt av de ganska famlande antydningar, som Djurklou här ock där lemnat. I detta avseende är Östernärke ingalunda ett enhetligt område, vadan en del uppgifter, som jag för Askm. (Askersmålet) måst förneka, mycket väl kunna vara riktiga för andra socknar. En del folklivsskildringar förlägger Djurklou uttryckligen till Asker; men hans hem, härrgården Sörby, ligger i Norrbyås, ock han har veterligen hämtat mycket språkgods från St. Mellösa, som är ganska olikt Asker. En uppgift i Sv. landsm. I, s. 624, att »y ersättes i Askers härad av i» gäller sålunda för St. Mellösa (enligt sockenuppteckнare ock egen iakttagelse), men ingalunda för Askers socken ock troligen ej heller för Lännäs s:n i samma härad. De flästa fonetiskt-grammatiska uppgifterna finnas samlade i arbetet »Ur Nerikes folkspråk och folklif»[2]. Den påbörjade ordlistan (A-F) i detta arbete upptar en del ordformer, som jag ej själv träffat. Det hade därför varit av intresse att få ta del av möjligen förefintligt manuskriptmaterial till fortsättning av ordlistan. Men jag har erhållit den upplysningen, att Djurklous efterlemnade manuskript skingrats åt olika håll, ock att ingenting finns kvar på fädernegården Sörby. Jag har sålunda måst avstå från att vinna några upplysningar från det hållet.

Tämligen identiska upplysningar bjuder H. Hofberg i »Nerikes gamla minnen», ock därtill en något rikare formlära.[3] Samma författares »Allmogeord i Vestra Nerikes bygdemål» an-

---

[1]) Se uppgifterna på källor ock litteratur i Vårt Språk I, s. 168, 278 ff.

[2]) Av mig citerat endast: Djurklou.

[3]) Arbetet citeras: Hofberg.

ger sig ju själv tillhöra en något annan bygd ock har icke vidare tagits i betraktande.

För att få en uppfattning av dialekterna i angränsande trakter har jag sett igenom de flästa av Södermanlands-Närkes landsmålsförenings sockentypordlistor från Närke.

Beteckningssätt.

Vid ljudbeteckningen har jag använt landsmålsalfabetet, sådant det framställes av Lundell i »Grundlinjer till praktisk fonetik», jämfört med de utförligare beskrivningarna hos Noreen i »Vårt Språk», ock med de mindre modifikationer i betydelse, som under varje särskilt ljud angivas, samt med följande allmänna undantag.

För ʃ-ljud har jag infört ett nytt tecken, *s̱*, se § 60.

Främre ock bakre **ng-**, **k-** ock **g**-ljud betecknas utan åtskillnad med *g*, *k*, *g*, varvid ljudets faktiska läge kan beräknas efter föregående ljud enligt de regler, som framställas av Noreen i »Vårt Språk» I, s. 457 ff. ock 480 ff.

Apikoalveolarer ock apikokakuminaler sammanföras under de förras beteckning (utom det sammansatta *s̱*), då de i målet knappast med örat kunna åtskiljas ock troligen artikuleras tämligen lika, vid alveolernas bakre kant.

I fråga om tenues ock mediæ har jag ej såsom särskilda ljud upptagit de resonanter b^b, d^d, g^g m. fl. eller de mutæ p^p, t^t, k^k, som tillsammans med vanligt **b**, **p** o. s. v. bilda vad man i dagligt tal kallar »långt» **b**, **p** o. s. v., utan jag använder denna senare beteckning såsom tillräckligt noggrann för denna undersökning.

Tonlösa mediæ *b̥*, *d̥*, *g̊* uppstå ur de normala tonande före eller efter tonlösa buckaler, ock *p*, *t*, *k* bli oaspirerade efter *s* på samma sätt som i rspr., varför allt detta lemnats obetecknat.

Längdtecken (- lång, ~ halvlång, se närmare § 111) utsätter jag regelbundet även under lång konsonant eller konsonantgrupp för att minska den möjlighet till missförstånd, som ett uteglömt längdtecken under vokal eljest kan medföra.

Såsom akcenttecken användes ` vid huvudtryck ock grav, ´ vid huvudtryck ock akut, ˈ vid starkt ock halvstarkt bitryck, ˌ vid svagt bitryck. Se vidare § 103.

ˆ betecknar grav-cirkumflex, ˇ akut-cirkumflex. Se vidare § 106.

När siffror någon gång beteckna tryckstyrka, användas de enligt Noreens system, varvid halvstarkt bitryck tänkes infogat såsom $1^1/_2$.

I de fall, då akcent ej är betecknad, betyder detta, att den är lika med rspr. Ofta tyckes kanske efter denna princip akcenter utsatta till överlopps; de ha då funnits i mina uppteckningar ock fått följa med, eftersom de knappast kunna göra någon skada.

KVALITATIV LJUDLÄRA.

Buckalerna.

§ 1. I Askm. förekomma följande buckaler: *b*, *p*, *m*, *f*, *v*, *w*, *t*, *d*, *l*, *n*, *s*, *ʈ*, *ɖ*, *ɭ*, *ɳ*, *ʂ*, *r*, (*ʃ*), *ʂ*, *ɻ*, *ɟ*, *k*, *g*, *ŋ*, *ɕ*(*s*) samt *h*-ljud av lika många arter som vokalerna.

b.

§ 2. *b* motsvarar i regel rspr. b; ex.

bɑ̄t	båt	*blɑ̄*	blå
bo̱	bo	*gubə*	gubbe
by̱	by	*nub*	nubb
bɪ̱tə	beta, bit	*strabɻa*	»strabbla»[1]
brɑ̄	bra	*bubɻa*	bubbla.

Anm. *b* motsvarar rspr. **p** i *abetɪ̱k* 'apotek' ock rspr. **v** i *brɶ̄kas* 'vräkas', 'slåss', om kreatur. Samma ord har jag av en yngre person med äkta dialekt hört uttalas *vrɶ̄kas*. Över huvud tycks *br* för **vr** vara ganska sällsynt. Djurklou anger (s. 8) de båda uttalen såsom lika vanliga; jag har aldrig hört annat ex. på sådant *br* än ovanstående, ehuru naturligen fler kunna finnas.

p.

§ 3. *p* motsvarar i regel rspr. p; ex.

pʏ́ɻkə	pojke	*jalpa*	jälpa
plɑs̱	plats	*drɒ̱pə*	droppe
pryl	pryl	*knap*	knapp
nʉ̀pər	nypon	*ɒp*	opp
ʂɶ̀pɪ, *ʂɒpt*	köpt	*ɻhop*	ihop
ɪ jɔ̀pna	en göpen, handfull	*ɑsp*	asp
grɔ́pər	gropar	*klump*	klump
spɑ̀nərå	spånorna	*tɒrp*	torp.

[1]) stappla.

Anm. Märk *p* i *paptɪ̜st* 'baptist', *trum̥pa* 'trumfa, ta med våld', *lar̥p* 'larv, strunt'.

p saknas (på grund av trekonsonantism) i *ɟæl̥tə*, *ɟaţə* 'jälpte', *ɟaţ* jälpt, *bi̜s̜kvɑ̜n̥å* ← 'Bispkvarnen, numera officiellt **Biskopskvarn**.

m.

§ 4. *m* motsvarar i regel rspr. **m**; ex.

mɥl̥a	mylla	*fæm̥tan*	fämton
mjɒlk	mjölk	*æm̥nər*	ämnen
mɔ̜n̥	morgonen	*har̥ma*	härma
smɑ̜tra	smattra	*kom̥*	kam
kom̥a	komma	*hɔ̜num*	honom.

Anm. m saknas i *ɟuʂkə* 'ljumske'.

f.

§ 5. *f* motsvarar i regel rspr. **f**; ex.

fos̜l̥a	forsla	*af̥to*	afton
fɑ̀s̜ţɑ̜	farstun	*grafɪ̜k*	trafik
fruər	fruar	*ɔ̀fɑ̀n̥tlɪ̜gər*	ofantlig
fjɛ̜r	fjäder	*vɪ̜tfɔ̀tʊ̀gər*	vitfotad
flɤɑ̜gər	flagor	*ɑ̀fɛ̀ktər*	»affekter»[1].

§ 6. Märk vidare *f* i *ɤ fɔ̜ka* 'ett stycke' jfr Rietz ett **fok** Sdml.; *sɔ̜fta* 'fukta' jfr eng. **soften**; *profæsɔ́rɪsk* folketymologi av **provisorisk**. Motsvarande rspr. **p** framför **t** har jag antecknat *f* i *resæft* 'recept', *kɒnsæft* 'koncept'. Ljudlagsenligt borde vi väl, såsom Djurklou s. 8 uppger, inom målet alltid finna **pt** → *ft*, alltså även när **t** är böjningsändelse; men faktiskt inträffar denna övergång mera sällan, än man kunde vänta. Även hos gamla personer i ogenerat vardagstal får man nästan genomgående höra *pt*.

Rspr. **f** saknas i

halt, *haţ*	halvt	*lɑ̀ţə*	lärft
tɒlt	tolft	*sɑ̜ɤt*, *sɑ̜ţ*	självt
tɒl̥tədɪ̜l	tolftedel	*ɑ̀dəl*	Adolf.
hɛ́l̥tɑ̜	hälften		

[1]) = gester, grimaser.

v.

§ 7. *v* motsvarar i regel rspr. v; ex.

vɑ̲sə	halmknippa	*svar̲m*	svärm
valva	välva	*hʉ̲vdə*	huvudstupa
vɪ̲bʊs̲kə	videbuske	*ɥ̲vrə*	övre
vas̲t̲	värst	*s̲ɑlv*	själv
voɳa	bry sig om	*gɑ̲labr̲ɪv*	gårdsbrev[1]
kvæl̲	kväll	*hɑr̲v*	harv.

Anm. Rspr. v saknas i *ɑ̲* 'av', *gɑ̲* 'gav', *ʉto* 'utav' (svagtonigt).

w.

§ 8. *w* förekommer i samma utsträckning som i rspr. i stället för m framför f, v, t. ex. *jaw̲framot̲* 'jumfrumått', *ow̲væg* 'omväg'.

t.

§ 9. *t* motsvarar i regel rspr. t; ex.

tɥ̲r	räcker	*pus̲ta*	pusta
trʊt̲na	tröttna	*bɪ̀t̲ə*	beta, bit
tɪg̲d	tiggt	*ĺɪt̲ər*	letar
trɪ̀d₂g	tredjedel	*lɛ̀t̲heɖɑ́gar*	3—4 dag påsk[2]
træ̲r	träd, trän	*nɑt̲stʉ̲ga*	sängkammare
jɪ tó₂ɖn̩	låta töja sig	*kʊ̲lafɑ̲t*	kolfat, korgfat
tɥ̲r ɪ mun̲	kvick i mun	*pʊt̲*	»(sjö-)puta»[3]
tʉ̲ ɑ̲r	tu (två) år	*bɪs̲kt*	beskt
tæ̀n̲ĺk̲ər	spik med stora huven	*hɪ̀t*	hette
tò̲d₂sə	tordyvel	*hɔ̲gt*	högt
lɔ̲fta	lyfta	*ɑ̀vat*	avigt
skàft̲ɪ̲nə	tiondesäd	*sun̲ut*	sankt
fʉ̲lɪsta	fulaste	*ɛ̀ĺɛ̀n̲dɪt*	eländigt
platər	»plutter», strunt	*bɪsɥ̲n̲lɪt*	besynnerligt
pʊ̲tos̲ka	pottaska	*fɑ̲s̲l̲ɪt*	fasligt.

§ 10. Medan slutljudande -t åtminstone före paus alltid bibehålles i neutrala former av adj. på *-ɪgər*, *-ʉgər*, t. ex. *fɑ̲s̲l̲ɪt* 'fasligt', *tras̲lʉt* 'trassligt', bortfaller det

---

[1]) köpekontrakt.
[2]) ock pingst.
[3]) liten sjö.

a) alltid i supin. på -at ock -it[1]; ex.

tɑ̲ɭa	talat	*ʂœpɪ*	köpt
lɪ̲ga	legat	*kumɪ*	kommit
glʷœmɪ	glömt	*burɟɪ*	bärgat;

b) alltid i neutrala former av adjektiv ock particip på -en ock oftast i dem på -ad; ex.

mɑ̲ɭɪ	malet	*bunɪ*	bundet
mu̲ɭɪ	mulet	*dɐ̯ˌæ fœrbæ̲tra*	det är förbättrat
hemɑbrugɪ	hemmabryggt	*stɑlɐ æ rœmɑ̲ɭa*	stallet är rödmålat;

Anm. Jämte detta pret. ptc. på *-a* i alla genus ock numerus finnes ett på *-at* (sällsyntare), jfr Nor. Altschw. gr. § 260, 7; Lundell Sv. landsm.-alf. s. 26, t. ex. *nu̲ æ vɪ hevføl̲ɒvat* 'nu äro vi hemförlovade'.

c) i best. form av neutrala substantiv, t. ex.

vɑ́rkə	värket	*dɪ̀ke̲*	diket
ɟœsbru̲kə	jordbruket	*stæ̀le̲*	stället
kvɑ̀t̲ɪrə	kvarteret (mått)	*ɟɛ̀ʷle̲*	gärdet.

§ 11. Rspr. det uppträder såsom *d*(*æ*), *-t* eller *-e*. Formerna *-t* ock *-e* förekomma om varandra enklitiskt, t. ex.

kàlɑ́-t	kallat det	*hød̥ɐ̯ˌe̲*	hörde det
høt̥ˌe̲	hört det	*mɑ̲tarˌe̲*	matar det.

Eljest användes formen *d*(*æ*), t. ex. *dˌæ mɪ̀nnga dæ* 'det är meningen det'.

§ 12. I en del ord saknas på grund av olika böjningssätt rspr. t, t. ex. *blʷœgən* 'blodet', *ø̀rɑ́* (fem.) 'örat'.

§ 13. Rspr. t saknas mellan kort vokal ock s, t. ex. *plʷɑs* 'plats', *gòs̲arɑ̀* »godsarna», 'de från godset'; vidare i trekonsonantismerna: *has̲* harts, *ɑs̲ma* 'astma', samt i den väl ursprungligen t-lösa bildningen *blʷɪ̀ka* blixtra.

§ 14. Utan motsvarighet i rspr. står *-t* i *ʂlɒ fɪ̲lt* 'slå fel'. Däremot förekommer icke, såsom i en del dialekter, -t i slutljud av en mängd värbformer, motsvarande fsv. -ð skärpt till t, även analogivis vidare utbrett, utan det heter:

hol̲	håll!	*han̲*	hann
høl̲	höll	*van̲*	vann
ban̲	band impf.	*fɑn vɒ̲*	fann upp o. s. v.

§ 15. Ett efter t följande *ʂ* åstadkommer en förflyttning bakåt av t:s artikulationsläge ock en sänkning av tungspetsen, dock så obetydlig att man endast kan tveka mellan beteck-

[1]) Många av målets f. ö. svaga värb ha antagit supin. på -it.

teckningssätten *nʉʧsa* ock *nʉʃsa* 'nyttja', *nætʂa* ock *nætʃsa* 'fiska med nät'. Mera avgjort är uttalet *vɪʃsá* vet ¡ag! där explosivan stundom försvagas ända till försvinnande.

d.

§ 16. *d* motsvarar i regel rspr. **d**; ex.

drɑ̣kə	drake (fogelhane)	*klʲɑ̀dɑ̣̀r*	kladdarna
dɑ̀guga	daggiga	*tɨstɑlɖər*	tillställd
dɑ̀rʊ́gər	darrande	*ʏgdə*	ynglade
dvɑ̣lʲə	dvala	*tœmdə*	tömde
hʊ̣vɖə	huvudstupa	*jɨ tʊ̣jɖn̩*	låta töja sig
brɑɖn̩	brodden	*skʊ̣gbʏgda*	skogsbygden
rɛ́ɖər	rädd	*fʊ̣ɖ*	född.

Motsvarighet till rspr. **d** saknas:

§ 17. uddljudande i de enklitiska formerna *-t* ock *-e* av pron. **det**, samt i orden *varɉ*, *varɉar* »dvärg, -ar», 'spindel, -lar', *vaʂnæt* »dvärgsnät», 'spindelnät'. Denna härledning av *vaʂnæt* betvivlades av prof. Noreen under diskussion i nordiska seminariet 1911. Sedan har jag emellertid under ett samtal med min meddelare And. Persson hört honom i ett sammanhang om vartannat nämna *varɉ*, *varɉar*, *vaʂnæt*, jämte formerna *dvarɉ*, *dvarɉar*, vilket åtminstone visar, att han utan reflexion sammanställde de båda uttalsformerna.

§ 18. slutljudande, då rspr. har kort **d** efter vokal eller **l** ock **n**, t. ex.

brʊ̣	bröd	*glʲɑ̣nar*	»glanad», gällen[1]
fʊ̣rbʊ̣	förbud	*rɔn̩*	rand
tɪ̣	tid	*sɔn̩*	sand
stæ̣	städ	*lɑn̩*	land
smɨ̣	smed	*hɔn̩*	hand
sɧ̣	sked	*grʉn̩*	grund
sɧ̣lnə, *sɧ̣ŋə*	skillnad	*ɨ̣l*	eld
krʊ̣sar	krossad	*mɪ̣l*	mild.

Undantag från denna regel bilda pret. ptc. ock supin. av 2 konj., som alltid behålla *d*, t. ex.

brænd	bränd, bränt	*vænd*	vänd, vänt
sɔ̣ld	såld, sålt	*fæ̣ld*	fälld, fällt.

[1]) Om mjölk.

Andra undantag bero på invärkan av rspr. ock förekomma väl egentligen i lånord, t. ex. *kamṓd* 'kommod', *ʂɥ̯vnad* 'tjuvnad'.

§ 19. inljudande:

a) Ändelsen **-de** i pret. ptc. ock pret. av 1 konj. saknas, t. ex.

ʂæ̯na	tjänade	*dɪ va føsɕ̀ekra*	de voro försäkrade
vrɨk̯a	vrickade	*nɑ̆-dɪvaʈræʈa*	när de blevo rättade
dɪ lɑ̯g ɪnkva-ʈɨ̯ra	de lågo inkvarterade	*ɪn̯lɪ̯va*	införlivade (adj.).

b) **d** saknas efter **n** ock **l**, så vida ej lång vokal följer; så i alla pres. ptc., t. ex. *koma kàɻtånəs* 'komma knogande', *drɵ̀sɑ̨̆nəs* 'dråsande, ramlande'; vidare

ɪn̯bŭn̯	inbunden	*ɨ̀l̯a*	elda
tî̯nə	tionde	*mɪlvɑ̯r*	mildväder, töväder
dun̯ra	dundra	*alrɪ*	aldrig
blɬon̯a	blanda	*fɵrɑ̀l̯rar*	föräldrar
an̯ra	andra	*hɪn̯ɔsɑ̨̆mt*	hindersamt
ɔ̀n̯ra ʂalɬkən	sko medarna[1]	*tán̯ər*	tänder
hun̯ratɑ̯s	hundratals	*fjɔ̀ʈɳə*	fjortonde
grín̯d	grinden	*bɪn̯ər*	binder.

Undantag från denna regel bildar pret. av 2. konj., t. ex. *sol̯də* 'sålde', *vænd̯ə* 'vände', *brænd̯ə* 'brände'.

Uttalet *ɕ̀lɛ́n̯dɪt* 'eländigt' ock *hul̯da* 'Hulda' m. m. dyl. måste bero på invärkan från rspr.

c) Kort **d** saknas undantagslöst i stammen framför *-ər*, t. ex.

l̯ɑ̯r	läder	*sø̯r*	söder
fjɛ̯r	fjäder	*ɨ ɑ̀ra*	en åder
vɛ̯r	väder	*ɨ mo̯ra*	en moder;
fo̯r	foder		

d) kort **d** saknas undantagslöst i infinitiver, t. ex.

jʉ̯	göda	*l̯ɪa*	lida
bʊ̯	buda	*rɪ̯a*	rida
blɬɛ́	bläda, blada	*rɨ̯a*	reda
lʊ̯	(vid-)låda	*blɬø̯*	blöda;

e) kort **d** faller, även eljest, oftast mellan vokaler, då den senare är svagtonig, t. ex.

vɪ̀mjɛ̯́ɬar	videmjärdar	*sɨ̯lpæ̯ar*	sedlar
træ̀jɛ̯́ɬər	trädesgärden	*sɑ̀ɨ̯lmɑ́kɑ̯̊rə*	sadelmakare

[1]) Jfr fsv. andurstang.

kɑ̰a	kåda	*strɻa*	strida (adj.)
spɑ̰ə	spade	*dø̰n*	döden
ɑ̰nsbákə̰n	Odensbacken	*tɻn*	tiden
ɤ brɻa	utbredd mängd	*trɑ̀ar*	trådar
bjʉ̀ən	bjuden	*vrɻər*	vrider;

Anm. 1. Att **d** saknas även framför de bitryckiga vokalerna i

sɛ́ɑ̀	säden	*sɻ́á*	sidan
bó̰ɑ̀	boden	*vɻ̀ɑ̰́rə*	vidare m. fl.,

förklaras lätt av associationen med de former, där denna vokal är otryckig eller saknas.

Anm. 2. I alla antecknade fall av **d** framför *ɻ* kvarstår *d* (utom i *gø̰ɻst* 'godast' o. d., se anm. 1), t. ex.

ɻdɻsla	idissla	*trɻ̀dɻg*	tredjedel
ɻdɻgər	idog	*tø̀dɻsə*	tordyvel

ock *prædɻka* predika, där *d* även räddats genom sin längd.

Anm. 3. *d* kvarstår i alla pluralformer på **-er** av singularformer, som genom **d**-bortfall kommit att sluta på vokal, t. ex.

smɻ	*smɻ̀dər*	smed	smeder
stɑ̰	*stɛ́dər*	stad	städer
tɻ	*tɻdər*	tid	tider.

Neutrala ord på **-d**, i rspr. lika i sing. ock plur., sakna i båda numerus **d** ock få en plur. på *r* eller *n*, t. ex. *træ̰*, plur. *træn*, *træ̰r* 'träd'; *brø̰*, plur. *brø̰n* 'bröd'.

Anm. 4. **d** kvarstår dessutom i

ɤ rɑ̀dɑnə	ett skogsrå	*rʉ̰da*	ruda
lɑ̰da	låda (subst.)	*bɑ̰da*	båda[2].
lɑ̰da	lada[1]		

f) **d** (väl egentligen *đ* eller *t*, alltså samma regel som i § 13) faller i stammen omedelbart framför **s**, t. ex.

ɻs	ids, gitter	*roṣas*	rådslå
mɻ̀sʊməsɑ́fto	midsommarafton	*ɟʏsəl*	gödsel;

g) **d** efter kort vokal faller i stammen framför *ɟ*, (*ɻ*), t. ex. *ʂeɻa* 'kedja', *veɻa* 'vidja', *smeɻa* 'smedja'.

Ordet *trɛ̰ɖjə* har jag aldrig hört fullständigt utan **d**. Angående kvantiteten se § 107.

§ 20. Märk *d* i orden

ɑkədɻ̀ra	ackordera	*sʏ̰ndəs*	syntes
dɑ̰rhændər	darrhänt	*førhɑ́ɖ*	illa sedd, ogillad[3]

---

[1]) Men *lɑ̰gvɬv* ladugolv.

[2]) Jämte det obetonade *bo* ock det sällsyntare *bɑ̰ga*.

[3]) Om brännvinshämtning i Asker 1912, enligt Rietz pret. ptc. av häda.

samt växlande med *t* i de flästa, men ej alla (enligt av mig okänd regel) sup. av 2 ock 3 konj., så vida ej värbalstammen slutar på tenuis, t. ex.

saɻd	sagd, sagt	*tɨgd*	tiggd, tiggt
brænd	bränd, bränt	*bʊd*	(be-)bodd, bott
sold	såld, sålt	*sʏd*	sydd, sytt
vænd	vänd, vänt	*spʏd*	(ut-)spydd, spytt
laɻd	lagd, lagt	*dʊd*	dött[1]
bʏgd	byggd, byggt	*ʂʊd*	kört.

l.

§ 21. *l* motsvarar rspr. l

1) alltid i uddljud, t. ex.

lɪka	lika	*lænsarå*	Lännäsborna
lʊsa	lossa	*luska ɪ væg*	lunka i väg
las lásɒ	Lars Larsson	*lʊtʉ́gər*	lortig
lúktå	lukten	*lɑna*	låna;

2) alltid såsom långt, t. ex.

stælər	ställen	*klʏakskola*	klackskolla
trʏla	trilla	*fulə*	fölle
áskəsfálla	Askersfallen[2]	*kulə*	kulle
skʊthol	skotthåll	*hʊl*	höll
kala	kalla	*snæl*	snäll;

3) efter de (eventuellt senare bortfallna) homorgana buckalerna **t, d, s** (då ej *ʂl* uppstår, se § 45), **n** samt **j**, t. ex.

sætlígər	lydig	*jæslə*	gärdsel (virke)
vadlɪt	vådligt	*ʂækslər*	»käxlor»[4]
sadla	sadla	*bɪsʏnlɪt*	besynnerligt
sàalmákarə	sadelmakare	*rɪ̀nlɪgárə*	renligare
sɨlabok	plånbok	*ànlísårə*	annorledes
syslɪgə	syssling	*møjlɪt*	möjligt
slʊkna[3]	slockna	*løjlɪt*	löjligt.

Märk därtill *klar* 'klar'.

4) efter **rv**, t. ex. *harvla* 'härvla', *vɪrvla* 'virvla'.

---

[1]) Samma person sade 1/2 minut senare: *dʊt*.
[2]) Avsöndrade lägenheter från byn Asker.
[3]) Jämte *ʂlʊkna*.
[4]) Kupiga yxor att urholka rännor, hoar o. d. med.

5) I förbindelsen l-ljud + buckal är l-ljudet mindre beroende av buckalen än vid omvänd ordning, särskilt då de stöta ihop genom böjning eller sammansättning. Då båda ljuden höra till stammen, står l i regel framför **t, d, n, s, r.** Att märka är, att l i dessa ex. alltid står efter kort vokal ock således, så vitt stavelsen är starktonig, måste tillsammans med följande buckal(-er) ha en viss längd (jfr moment 2); ex.

halt	halt(ande)	*kalna*	kallna
palt	palt	*hals*	hals
hulda	Hulda	*hɪlsa*	hälsa
suldát	soldat	*tulra*	rulla
svulna	svullna	*pɪlra*	pillra.

Undantagen, d. v. s. *l* ock därav uppkomna ljud, torde med Landtmanson »Västgötamålets l- ock r-ljud» kunna förklaras som analogivis komna ifrån ord med *l* utan grannskap av dental. Av sådana undantag har jag upptecknat:

bɒdə	bolde	*aŋ*	aln
bød	böld	*sɨŋə*	skillnad
mɛd	mäld	*tɨŋɪg*	telning
mɒŋ	moln		

samtliga med lång vokal.

Framför dental, som tillfogas såsom ändelse eller sammansättningsled, står *l* för det första motsvarande ett ursprungligt l, vidare rätt ofta framför *t* representerande ursprungligt *l* + buckal, fallen i trekonsonantismen.[1] Ex.

slɒ flt	slå fel	*flɪn*	filen
fældər	fälld	*halt*[2]	halvt
ʂɪls sokən	Kils socken	*jæltə*[3]	jälpte.

Märk dessutom *l* i

vljə	olja	*sɪlkə*	silke
álgɒt	Algot	*àlmɛ́n*	allmän.
fàlkə	falaska		

6) Mellan vokaler står *l* endast sällan:

a) i mer eller mindre tydliga sammansättningar, då *l* tillhör senare delen, således är ett ursprungligt uddljud, t. ex. *ɛ̀lɛ̀ndɪt* 'eländigt'[4], *ɑ̀lɒntər* 'avlönad';

[1]) Av *l* + t blir eljest ofta st, av *l* + annan dental alltid supradental.
[2]) Jämte *hat*, neutr. av *halv*. [3]) Jämte *jatə*, pret. av *jalpa*.
[4]) Möjligen ursprungligen enl. mom. c.

b) i några fall, men ej genomgående, efter de homorgana *ɻ*, *ʂ*, t. ex.

ʂɻ̱la	kila	*sɻ̱lə*[1]	sele
sɻ̱la	sila	*hɻ̱la*[2]	hela;

c) då föregående stavelse är svagtryckig upptakt, t. ex. *pulɻ̱ra* 'polera', *dalɻ̱n* 'Dalin'.

Märk *l* i *fœ̱lar* 'fjärilar', *te sa̱lu* (jämte *sa̱lo*) 'till salu'.

7) Slutljudande står kort *l* starktonigt endast sällan, oftast, men ej genomgående efter *ɻ*, *ʂ*, *ɥ*, t. ex.

mɻ̱l neutr.	mil	samt	*ka̱l*	kal
fɻ̱l	fil		*sa̱l*	sal
sɻ̱l	sil		*kanɑ̱́l*	kanal
ʂɻ̱l	kil		*kʊpəra̱l*	korpral
pɻ̱l	pil		*ʂo̱l*	kjol.
stɥ̱l	stil			

8) I ändelsen **-el** förekommer *l* genomgående efter dentaler ock **rv**, stundom därutöver i andra fall, t. ex.

ʂæ̱təl	kittel	*hàrvəl*	härvel
a̱dəl	Adolf	*mòʂ̱kəl*[3]	barnmorskansman
ræ̱nəl	rännil	*hɻmməl*	himmel.
ɻʏ́ʂəl	gödsel		

Anm. Det synes, som om *l* i svagtonig ställning skulle ha tendens att ersätta *ɻ*, t. ex. starktonigt *va̱ɻ*, men svagtonigt *væl* eller *◡l*, t. ex. *dæ tʊ◡l ræ̱gna ɻ mʊ̱ro* 'det tör väl regna i morgon'; *vɻ ska◡l ga̱ nu* 'vi ska väl gå nu'. Jfr även *ò̀ʂ̱kɻɻ* 'åskby', men *ræ̱nəl* rännil.

§ 22. *l* motsvarar regelbundet rspr. *ɭ*, som uppstått av **rl** i stamstavelse, ex.

mæ̱la	märla	*æ̱la*	ärla
pæ̱la	pärla	*ʂæ̱l*	kärl.

§ 23. Märk *l* i *ʊpsalvɻ̱ra* 'observera', *lø̱g* 'ljög', *ɻ ka̱la* 'en karda' samt frånvaron av *l*-ljud i

hʊkə̱n, *vkə̱n*	vilken	*tɻ*, *teʂ*	till, tils
míkʂ̱mæʂa	Mikaelsmässa	*tɻʂ̱tə*, pl. *tɻʂ̱tlar*	tistel, tistlar.
bɻ̱[4]	bli		

Anm. *l* har, som synes, i Askm. betydligt mindre frekvens än i rspr. Dess förekomst inskränkes mäst av *ɻ* ock ur detta uppkomma ljud; se §§ 36, 38, 44, 52, 61.

---

[1]) Jämte *sɻ̱ɻə*.
[2]) Jämte *hɻ̱ɻa*.
[3]) Öknamn.
[4]) Genomgående.

n.

§ 24. *n* motsvarar i regel rspr. n; ex.

naṉa	nyss	*grȧ̀nɑ́*	granarna
nɑ̀ən, nóṉ	någon	*sʏnasʏn*	sonson
nʏ́barʃ	Nyberg	*mænɪṣa*	människa
nɔ̀t	1) nöt, 2) not	*lʏgna pɑ*	lugna på
spænər	spånor	*vatna*	vattna.

§ 25. I slutljud efter vokal kvarstår n, då det tillhör stammen ock är starktonigt, men i svagton endast då det ursprungligen varit långt, t. ex.

hɪn	hin	*løṉ*	lönn
bʏṉ	byn	*tɛfɪkən*	nyfiken
stɪn	sten	*kumən*	kommen
kʊ̀sʈín	skorsten	*haṉ*	han.

§ 26. Eljest faller slutljudande n; ex.

afto	afton	*et halə*	ett hallon
mɔ̀ro	morgon	*ɤ ala*	ett ållon
ɪ bʊ̀rʃá	i början	*lʏgər*	lingon
paˇlásə	Pär Larsson	*fɪ̀ká*	ficka
nɪls nɪlsə	Nils Nilsson[1]	*pɪ̀gá*	pigan
kɪstɪ	Kerstin	*gríṉå*	grinden
kɑrɪ	Karin	*kóå*	kon
fàstá	farstun	*stóʏå*	stången;
vidare m. *dɪṉ*	f. *dɪ*	din	m. *ən*	f. *ɛ*	en
» *lɪtṉ*	» *lɪta*	liten	» *haṉ*	» *hɔ*	han, hon.

Undantag bilda:

lɑkan	lakan	*dusɪn*	dussin
hemman	hemman	*syskon*	syskon.

§ 27. Så vitt jag kunnat finna, ersättas alla bär- ock fruktnamn på **-on** i Askm. av andra bildningar, neutr. på *-ə* eller, sällsynt, fem. på *-a*, t. ex. *et smaltrə* 'ett smultron', *ɤ ɛ̀kálɑ* 'ett ekållon'. **Ögon, öron** äro fem. ock heta i plur. *øgər, ørər*. Det enda ord på **-on**, som jag hört, är *syskon*, som dock är sällsynt

[1]) Uppgiften hos Hofberg s. 273, att i son-namn -son »bortkastas», är ej riktig för Askm:s vidkommande. När man talar om en person, heter det som ovan, men när namnet betecknar familjen eller gården, är det ändelselöst. Alltså: *næsta paˇlɑs* hos Pär Larsson's.

ock ej tycks riktigt tillhöra dialekten. Sammansättningen **syskonbarn** är däremot vanlig, men heter *sʏskabaŋ*.

§ 28. Genom **n:s** rika användning i ändelser både inom rspr. ock Askm. uppstå vid olikheter i ordbildnings- ock böjningssystemet en mängd fall av skiljaktigheter. Vanligast saknar Askm. motsvarighet till rspr. **n**, men även motsatta fall förekomma. Jfr § 49.

§ 29. Den enklitiska formen för **hänne** heter *a*, t. ex. *fik-a* 'fick hänne', *ɪkrɪg-a* 'ikring hänne', *ja vrɪka-a* 'jag vrickade hänne' (skanken).

§ 30. Av **annan** förekomma feminina former utan slut-**n** (fsv. **annor**), t. ex. *ɛ àŋa-sag* 'en annan såg'. Då en kvinna betecknade sig själv med »en annan», hette det: *ɛ áŋər fa-ʂlɪta o àrbita* 'en annu får slita ock arbeta', medan det eljest heter *en aŋ*. Dock är denna formella genusskillnad i utdöende, ock jag har en gång hört uttrycket: *ɛ aŋ fæstəmø* 'en annan fästmö'. Jag har t. o. m. varit tveksam, huruvida ej detta feminina *aŋər* huvudsakligen hålles vid liv genom association med det ursprungligen mask. nom. tillhöriga **-r**, som numera (med *aŋər* som brygga?) spritt sig till fem. adjektivformer.

§ 31. **n** saknas stundom efter **m** ock **g**, t. ex. *næms* 'nämnes', *fámən* 'famnen', *ug* 'ugn'.

§ 32. Märk **n** i

damnar	dammar (plur.)[1]	*dànæ*	där
gognar	gångar[2]	*van*	vardera
pɪnst	pingst		

samt enklitiskt *-n* 'honom': *vɪ-n* 'vid honom', *nèstɑ-n* 'hos honom'

s.

§ 33. *s* motsvarar i regel rspr. **s**; ex.

skral	skrällde	*slaɪ*[4]	slagit
stàgkɛ	stänkt	*spæktór*	inspektor
sàtər	såtar, vålmar	*lɒsa*	lossa
stʏràrə	»stirrare»[3]	*læsa*	lassa
sɪgárər	cigarrer	*mast*	mäst

[1]) Jfr fsv. **dampn.** [2]) Jfr fsv. gagn.
[3]) Objudna åskådare vid bröllop o. d.
[4]) Jämte *ʂl-*.

pa̱sta	pusta	*bɒt̠nalø̱s*	bottenlös
pɒtoʂka	pottaska	*ʂl̠æk̠tas pa̱*	bräs på
ɥ̱msə	ömse, båda	*ʂl̠ɒʂ*	slåss
sɥ̱ry̱k̠sa	skyryxa[1]	*ɪʂ*	ids, gitter
ɒpvækstat̠ɪ	uppväxttid	*kr̠ɪt̠radak̠s*	lagårdsdags
ʉ̱tal̠æsa (fem.)	»utelås», hänglås	*teʂ*	tils
du̱sɪn	dussin	*kr̠ɪsfɒl̠k*	krigsfolk
bɪ̀t̠əvɪs	bitvis	*laʂ*	lass.

§ 34. Märk s i

ʂɔ̀ʂəbɛ́r	körsbär	*ɟæslə*	gärdsel(-virke)
las lásə	Lars Larsson	*vàskən*[2]	varken,

i ultima av pres. ptc., som oftast sluta på s, t. ex. *drɔ̀ʂa̱nəs* 'dråsande, ramlande', *goɲəs* 'gående', samt uttrycket *gu̱ba̱s* i Höre, Tybble el. dyl. = 'gubben gammelfar i det hemmet'.

§ 35. Rspr:s **s** saknas: i ordet *kɔ̀ʂt̠ɪn* 'skorsten' ock ofta i ordsammansättningar, där Askm. i stället i stor utsträckning använder bindevokal (*a*, *ə*), t. ex. *ga̱lvaʂøp* 'gårdsköp', *trɛ̀ɟɛ́l̠ər* 'trädesgärden'.

t̠.

§ 36. *t̠* motsvarar undantagslöst rspr. **rt** (*t̠*) ock med sällsynta undantag (se § 52, b) **t** + föregående **l**, som i Askm. är kakuminalt. Det bildas i båda fallen med ringa variation mot bakre alveolerna; ex.

hø̱t̠	hört	*fø̱ˌt̠ɔ́ʂt̠*	för törst
svat̠a	svarta	*gàmət̠*	gammalt
ɛ̀t̠ər	örter	*ta̱t̠ə*	talte
ʂo̱t̠a	skjorta	*hɪ̱t̠*[3]	helt
vʉ̀t̠ɪ	blivit	*hat̠*[4]	halvt
ɟo̱t̠	gjort	*ʂat̠*	självt
tvat̠	tvärt	*ɟat̠ə*	jälpte
ɟɪ̱t̠	girigt	*mat̠ə*	märkte.

§ 37. *t̠* motsvarar rspr. **t** (*t̠*) efter *t̠*, *d̠*, *ɳ* ock *ʂ*. Detta *t̠* är dock ofta bildat avsevärt längre fram än de på annat sätt uppkomna ock skiljer sig då föga från vanligt *t*, t. ex.

fɵʂt̠a̱r	förstår	*bɒt̠a̱ɹən*	borttagen
kɪʂtɪ	Kerstin	*va̱d̠ˌt̠ʉ̱sən*	värd tusen
fɑ̀ʂtɑ́	farstun	*mɒɳt̠ap*	molntapp.

[1]) Stor yxa.
[2]) Jämte *vaʂkən*, *varkən*.
[3]) Jämte *hɪ̱lt*.
[4]) Jämte *hal̠t*.

Efterföljande buckaler kunna helt och hållet upphäva *s*:ets inflytande. Sålunda är på grund av *r* t-ljudet rent dorsogingivalt i exempelvis *sòsʈrɑ̀ɳ* 'solstrålen'.

ɖ.

§ 38. *ɖ* bildas mot bakre alveolerna. Det motsvarar rspr. d + föregående ɪ, som i Askm. är kakuminalt (analogivis eller vid tillfälligt sammanträffande, se § 21,5), t. ex.

bø̄ɖ	böld	*vaɖ*, *vɑ̄ɖər*	välvd
bø̄ɖə	mindre böld	*hɛ̄ɖɑgar*	hälgdagar
mɛ̄ɖ	mäld	*fʊɖə*	följde
mɑ̄ɖə	malde	*fʊɖ*	följt.

§ 39. *ɖ* motsvarar i några fall rspr. rd (*ɖ*), vilket ju eljest i regel företrädes av *ʈ*; se § 53. Några säkra regler för det ena eller det andra har jag inte kunnat finna; *ɖ* tycks råda efter kort vokal (få exempel): *gʊ̀rbáɖər* 'välbärgad, *fó˗ɖæj* för dig. Märk dock *jòʈpɛ́rər* 'potatis', där väl emellertid vokalen blivit förkortad efter övergången rd → *ʈ*.

ɖ är vanligare än *ʈ* i mera tillfälliga ljudförbindelser, särskilt i pret. och pret. pte. av 2 konj., t. ex.

hɔ̄ɖə	hörde	*vɛ̄ɖŋ*[1]	världen
bejɛ̄ɖə	begärde	*ɑ̄ɖər*	årder
hɑ̄ɖə	härdade (pret.)	*vɔ̀ɑ̄ɖas*	vardags
lɛ́ɑ̄ɖər	lärd	*fɑspɔ̀ɖɑ́garpɑ*	träffa, höra talas om
vɛ̄ɖ	värd	*nɑ˗ɖɪ vaʈ rɛ̀ʈa*	när de blevo rättade.

Jämför dock exempel på *ʈ* i § 53, särskilt den tillfälliga sandhi-förbindelsen *jɑ́˗ʈɪ* 'gör de', visserligen föreliggande i anteckning endast från grannsocknen Sköllersta, men som jag tror ingalunda främmande för Askers språkbruk.

Man skulle vilja tro, att *ɖ* berodde på riksspråksinflytande; men *ɖ* förekommer även hos personer med äkta dialekt, medan å andra sidan *ʈ* i stor utsträckning behålles även av ganska skolbildad ungdom.

Man kan stundom iaktta ett mellanljud mellan *ɖ* och *ʈ*, en apikokakuminal pertonerad frikativa eller svag tremulant. Jfr **hörru! sirru!** i Stockholmsslang.

---

[1]) Vanligt jämte *vɛ́ʈɑ̀*.

§ 40. *ɖ* motsvarar rspr. **d** (*ɖ*) efter *ʈ*, *ɖ*, *ɳ*, t. ex. *bʊʈɖʊmd* 'bortdömd', *ʂʊɖ˗ɖʊga* 'kört dynga', *baɳɖʊm* 'barndom'.

ɭ.

§ 41. *ɭ* motsvarar rspr. **l** efter *ʈ*, *ɖ*, *ɳ*, *s*, *ʂ*; ex.

bʊʈɭaɻd	bortlagd	*ʂlɪpa*	slipa
mɛ̀ɖɭás	kvarnlass	*ʂlɑ̀ktárə*	slaktare
hʊɳɭʊkta	hornlykta	*bás̠ɭágən*	bärgslagen
mʊɳɭaparˑ	molnlappar	*dæn deˑʂɭɛ́ktɳ*	den där släkten
ʂlʊs̠	slåss	*fʊs̠ɭágər*	förslag (plur.)
ʂlʊ fɪ̀lt	slå fel	*fʊrfà̠ʂɭɪt*	förfasligt
ʂlæktas pɑ	bräs på	*fʊs̠ɭa*	forsla.

§ 42. *ɭ* motsvarar rspr. **rl**, då de båda ljuden ej tillhöra stammen av samma ord, i vilket fall de övergå till *l* (se § 22), t. ex.

fʊrfɛ̀ɭɪ förfärlig

hemføɭʊvat hemförlovade (plur. adj.)

dˑæ mɪra føˑʈʊs̠ʈ æn føˑɭʊs̠ʈ det är mera för törst än för lust (om en dryck),

pɑˑɭásə Pär Larsson.

§ 43. *ɭ* motsvarar *ɾ* + **l** i sammansättningar, t. ex. *skʊ̀ɭɛ́rɑ̀ɳ* 'skolläraren', *ɟʊ̀ɭʊpər* 'jordloppor'.

ɳ.

§ 44. *ɳ* motsvarar rspr. **l** (i Askm. kakuminalt) + (ə)n ock **r** + (ə)n samt **n** efter *ʈ*, *ɖ*; ex.

mʊɳbʊt	moluttapp	*mæ̀s̠tɑ́ɳ*	mästaren
skʊ̀ɳ	»skolen»	*haɳ*	härrn
sʊ̀s̠trɑ́ɳ	solstrålen	*am dɪ rɪ́tə-ɳ*	om de retar honom
mʊ̂ɳ	mulen, nosen	*hàmənɳ*	hammaren
ʂɛ̂ɳ	tjälen	*skʊ́ɳ*	skuren
tɛ̀ɳːg	telning	*vɳ̀, ʊ̂ɳ*	orren
vɛ̀rkʊ̀ɳ	väderkorn	*mʊ̂ɳ*	morgonen
baɳabaɳ	barnbarn	*tɑ bʊʈ-ɳ*	ta bort honom
kvɑ̀ɳər	kvarnar	*vɑ́ɖɳ*	världen
ɟɛ̀ɳar	järnor	*mɛ̀ɖɳ*	mälden.

Märk dessutom *ɳ* uppkommet av **rm** framför **t** i *vaɳt* 'varmt'.

ʂ.

§ 45. *ʂ* förekommer i förbindelsen *ʂɭ* motsvarande rspr. **sl**. Denna övergång är dock ganska ojämnt genomförd. I uddljud är förskjutningen svag, men genomgående hos Anders Persson; hos Anders i Backen ock Lars Larsson endast sporadisk. I inljud är förskjutningen sällsynt, men, då den förekommer, så stor, att den leder till *ʂɭ*. Mitt enda exempel är det emfatiska *fɑ̀ʂlɨgər, fərfɑ́ʂlɨt* 'faslig', 'förfasligt'. Djurklou uppger (från Norrbyås) **näshlä** samt **hvishla**, vilket senare ord jag ej har belägg på. Däremot har jag hört *næʂla* 'nässla' ock de därmed jämnställda *vaʂlə* 'vassla', *sʉʂlɨgə* 'syssling', *ʂæʂla* 'få ungar' (om hund ock katt). Ex. på *ʂɭ-* finnas under *ɭ* § 41.

§ 46. *ʂ* förekommer i stället för **s** efter *ʈ, ɖ, ɳ*, t. ex.

ɔ̀ʈʂɑ́g	»örtsåg»[1]	*bɑ̀ɳʂlɨ(g)*	barnslig
fʊʈʂæʈa	fortsätta	*fʊɳʂɑ̀kər*	fornsaker.

r.

§ 47. *r* motsvarar i regel rspr. **r**; ex.

ɤ rʊ̀sa	ett (sten)röse	*nɑ́rkə*	Närke
rʊʂt	ryckt upp	*nɨrgrævən*	nergrävd
rɨpstɨka	tändsticka	*hɔ̀bɑ́rɣ*	bärgade hö
rʊ́nɑ̀ (plur.)	länderna	*harə*	härre
rækɑ ʉt	smida ut	*ɖʊ́rɑ̀*	dörren
bʉ̀rɨ	burit	*ʊ̀rar* (plur.)	stenören
bɑ́rɑ̀	bären (plur.)	*spɑ̀ra*	spärra upp
ɤ ʊ̀ra	ett öra	*ɑ̀r*	år
drɛ́ʈɑ̀	skaklarna	*vɑ̀r*	varsam
ɑ̀rbɔ̀ʈɑ̀rɑ̀	arbetarna	*kɑ̀r*	karl
bʊr	borr	*hælar*	hällar
fər	förr	*glʏsər*	lyser
ʂar	kärr	*komər*	kommer
ɑ̀kər	åker	*sɨnər*	skiner
grɨ̀pər	grepar	*rɑ̀r*	rår.

Anm. *r* står utan motsvarighet i rspr. i *ɤ ɑ́ʂkər, ɑ́ʂkrɑ̀* 'en ask, asken', plur. *ɑ̀ʂkrɑ́r* 'askarna' (trädet).

[1]) Såg att såga för fot med.

§ 48. rspr. **r** saknas i

nɛ̀m̥a	nära	*æ*	är, äro
nɛ́m̥rə	närmre	*vɑ̥, va*	var, voro
kɒpə̥rɑ́l	korpral	*hɑ̥, ha*	har, hava
bɪsɥn̥lɥt	besynnerligt	*dæ tø-l*	det tör väl
vɑn̥	vardera	*dɑ̀n̥æ*	där[1].

§ 49. Genom olika böjningssystem uppstå många skiljaktigheter mellan rspr. och Askm. rörande **r** i ändelser. Här må nämnas de viktigaste.

Rspr. saknar motsvarighet till:

a) det behållna gamla nom. **-r** i adj., som i målet utsträckes även till fem. och till alla ställningar i satsen, överallt dock växlande med **r**-lösa former, t. ex.

lɪ̥ka dán̥ər	likadan	*dùk̥tɪ̥gər*	duktig
tɪ̥r ɪ mun̥	kvick i mun	*rùk̥lʏ̥́gər*	rucklig
ɵm̥hæn̥dər	ömhänt	*ɛ̀kɑ́ æ mɑ̥́kar*	ekan är målad
lɛ̥́dər	lärd	*sɔ́lɔ̀ɑ æ hɪ̥tər*	solen är het.

Djurklou och Hofberg uppge böjning i fem. utan **r**. Mycket har utan tvivel ändrats sedan deras tid; dock tror jag knappast, att en sådan böjning, om den då varit levande, skulle hunnit helt utplånas tils nu. Jag förmodar därför, att den angivna adjektivböjningen mindre motsvarade värkligheten än de båda fornvännernas mening om hur det borde vara. Djurklou vill på samma ställe (s. 4) skriva **vesenn, svartt,** »på grund av fornspråkets vittnesbörd».

b) obest. plur.-ändelsen **-r,** som tillkommer de flästa neutrer på vokal, t. ex.

næ̥stər	nästen, bon	*hʉ̥vər*	huven
bɔ̥r	bon	*æm̥nər*	ämnen
blɑ̥r	blad (plur.)	*dɪ̥kər*	diken;

c) **r** motsvarar, genom frånvaron av följande **n**, rspr. *ɳ* (**rn**) i rspr.-ändelserna **-orna, -arna, -erna,** t. ex.

spɛ̀n̥ərɑ̀	spånorna	*mæ̀stɑrɑ̀*	mästarna
flʏ̀k̥ərɑ̀	flickorna	*ʂlɑ̀k̥tɑ́rɑ̀*	slaktarna
bɑ̀n̥ŋʉgɑ́r	barnungarna	*smɪ̀dərɑ̀*	smederna
gʉ̀b̥ɑ́r	gubbarna	*stɛ́dərɑ̀*	städerna.

[1]) Sörml. *dɑn̥ær.*

§ 50. Askm. saknar motsvarighet till rspr. **r**:

a) i bestämd form plur. på *-ą̊* (*-ą̊́*), som växlar med *-ą̊r*, t. ex. *flʏglɭą̊* 'flyglarna', *dɻ dɑr hàrɻą̊* 'de där härrarna', *bą̀ŋungą̊* barnungarna.

b) i best. plur. av ord på vokal, som i rspr. ha (e)rna, t. ex.

kǫ́nå	korna	*mæjərɻ́nå*	mejerierna
tánå	tårna	*brʏgərɻ́nå*	bryggerierna.
stɻ̍nhugərɻ́nå	stenhuggerierna		

ʂ (*ʃʂ*).

§ 51. *ʂ* (*ʃʂ*) motsvarar rspr č-ljud, skrivet **k, tj, kj.** Affrikatan *ʃʂ* är sällsynt i uddljud, av mig iakttagen endast tillfälligtvis hos en gammal person från skogsbygden ock i varje fall med mycket svag, knappt hörbar explosion. Eljest är *ʂ* genomgående ock användes här normalt som tecken. I inljudet *ʃʂ*, uppkommet av (t)tj, är explosionen stark. Ljudet låter lätt urskilja sina beståndsdelar: ett **t**, av **j** något draget bakåt mot *ʃ* + ett *ɟ*, av **t** något draget framåt ock gjort tonlöst, t. ex.

ʃʂɻ̍na	Kina	*ʂɻ̍ɾʏgə*	Kilinge by
ʃʂàrą̊	kärran	*nætʂa*	fiska med nät
ʂǫrka	kyrka	*nʏ̍ʂa*	nyttja
ʂǫ̍l	kjol	*vɪʃ-ʂą́*	vet jag!

ɭ.

§ 52. *ɭ* förekommer endast i in- ock utljud ock motsvara rrspr. **l** i de fall, då detta icke företrädes av *l* (se §§ 21, 22), *l̥* (se § 41, 42, 43) eller någon assimilationsprodukt av *ɭ* + gingival buckal (se §§ 36, 38, 44, 61). Fallen äro följande:

a) efter **b, p, m, f, v** [ej **rv**], **k, g, g**; ex.

blɭą̊r	blad	*skramɭ̍á*	skramla
straḇɭ̍a	stappla	*hamɭ̍a*	humla
hɻtblɭǫgar	hetblodig	*flɭ̍ǫ̀vɻs*	i skikt
blɭæ̀	bläda	*flɭ̍ɔt̥*	flyttat
plɭ̍òmə (pl. *-ər*)	plommon	*spɻ̍kflɭ̍æʂk*	spickefläsk
drą̊plɭ̍ɻt	dråpligt	*ką̊vɭ̍a brǫ*	lägga botten[1]
æksɻ̀ʂplɭ̍áʂ	exercisplats	*tą̊vɭ̍a*	tavla

[1]) Av virke.

klɬɛ̣̄ndå	kläderna	*ǫgɬa*	ögla
jɛ̣̄kɬʉ̣̄gər	djäklig	*sɩ̀mfɒgɬafɵ̀tər*	simfogelsfötter
rùkɬʉ̣̄gər	rucklig	*krɒgɬa*	krångla
gɬɑ̀sblɬɑ́sɑ̣̄rə	glasblåsare	*sɪgɬa*	singla
gɬɪ̣na	skratta	*pɪgɬa*	pingla;

b) före icke-gingivala buckaler utom **r**; ex.

tɑ̀lbɥ	Talby[1]	*sɑlv*	själv
jalpa	jälpa	*kalv*	kalv
ɑ̀lmógən	allmogen	*bjalkə*	bjälke
àlmbrɔ́	Almbro	*salja*	sälja
fɒlk	folk	*bølja*	bölja
bɒlma	bolma	*hølja*	hölja

samt någon gång framför t genom stark analogivärkan, t. ex. *sɑlt* (jämte *sɑt̩*) 'självt'. Märk även *ɑ̀ltan* 'aderton'.

c) mellan vokaler i regel, med de undantag som angivits i § 21, 6; ex.

kɒlafɑ̄t	kolfat	*rɔ̀lɪgɑ́rə*	roligare
fɒ̄lʉ̣ə	fölunge	*vɥla*	vila
dvɑ̄lə	dvala	*fʉ̀lɪsta*	fulaste
jɑ̄lar	gölar	*skvɑ̄la*	skvala;

Märk *sɥ̣lɪgə* 'Kilinge by', *sɨ̣lə* 'sele', *hɨ̣la* 'hela'.

d) i starktonigt slutljud i regel, med de undantag som angivits § 21, 7; ex.

smɒ̄l	grums	*stɑ̄l*	stol
ɑ̄ratɑ̄l	årtal	*kɑ̄l*	kål
gʊrhʊ̄l	smutshål	*vɛ̄l*	väl
ʉ̀tɵ̄l	fäst ute	*hɛ̄l*	häl;

Märk

prɥ̄l	pryl	*oʂkɥ̣l*	åsk-il[2]
prɥgsɥ̄l	stor syl	*hɨ̣l*	hel.
sɥ̄l	skyler (pres.)		

e) i svagtoniga ändelsen **-el**, utom efter gingivala buckaler ock **rv** samt några andra i § 21, 8 angivna fall; ex.

sɥ̣kəl	cykel	*spʊ̄gəl*	sovel
fʊ̄gəl	fogel	*gɑ̀mə̄l* (*-al*)	gammal
nɥ̣kəl	nyckel	*skʊ̄vəl*	skovel.

[1]) Ortnamn. [2]) åskby

§ 53. *ɻ* motsvarar i regel rspr. **rd** (*ɖ*). Om *ɖ* i denna ställning se § 39. Ex.

bo̲ɻ	bord	*gɑ̲ɻabrɨ̲v*	köpehandlingar
hɛ̀ɻvátn̪	härdvatten	*bø̲ɻa*	börda
ò̲fɛ̲l̪ɨ̲gər	ofärdig	*hɑ̲ɻ*	hård
ȷo̲ɻə	gjorde	*svɑ̲ɻər*	blåbär[1]
ʂø̲ɻə	körde	*ɑ̀ɻtan*	aderton[2]
fjɛ̀ɻɪŋsvɛ́g	fjärdingsväg	*ȷó̲ˌɻɪ*	gör de[3].

Anm. *ɻ* motsvarar rspr. **r** i *fɛ̀ɻkɻə* 'förkläde'; väl genom assimilation med *ɻ* i följande stavelse.

ȷ (*i̯*).

§ 54. *ȷ* (*i̯*) motsvarar i regel rspr. j-ljud, skrivet på olika sätt; ex.

ȷøran	Göran	*mȷɛ̲ɻə*	mjärde
i̯ ȷáɲsə	ijåns, nyss	*mɛɻȷa*	rota, bråka
ȷɨ̲t	girigt	*i̯ bɔ̀ɾȷɑ́*	i början
ȷuskə	ljumske	*rʊm̪ȷa*	skrika[4]
ȷɛ̲ɳa	gärna	*hæ̲vȷa*	handtag
ȷɛ̲ɳar	järnor	*burȷɻ*	bärgat
ȷɛ̀ɻɻúg̪ər	djäklig	*sæ̲ȷa*	säga
leȷa	lega (värb)	*barȷ*	bärg
beȷɛ̲ɖə	begärde	*heɻȷ*[5]	hälg
fȷɛ̲r	fjäder	*dæ̲ȷ, sæ̲ȷ*	dig, sig.

Märk *ȷ* i

laȷd	lagd, lagt	*draȷɻ*	dragit
saȷd	sagd, sagt	*sɛ́ɲər*	sägner
ʂlaȷɻ	slagit	*løȷda*	lördag.
taȷɻ	tagit		

Anm. *ȷ* faller oftast i trekonsonantism. Av ex. härpå har jag antecknat:

hɛ́ɖɑ	hälgdag	*bádər*	bärgad
fʊɖə	följde	*báʂəl*	bärgsèl, m. fl.

ȷ saknas dessutom i *fæ̲lar* 'fjärilar' (yfsv. **färil**), *hælə̲st* 'eljest'. Angående *ȷ* efter (t)t se § 51.

§ 55. Askm:s *ȷ*-ljud i vanligt tal borde kanske hällre betecknas med *i̯*. Jag har dock funnit det riktigast att som

[1]) En avart, ej odon; jfr fisl. **svǫrðr**.
[2]) Förmodligen efter metates.
[3]) Upptecknat i Sköllersta.
[4]) Fisl. **rymja**.
[5]) Yngre *halȷ*.

normalt använda tecknet för det ljud, som kommer fram vid energiskt uttal av fristående ord. Endast i en ordgrupp har jag använt ˌ, nämligen i *ʂèˌa* 'kedja', *smèˌa* 'smedja', *vèˌa* 'vidja'. Om deras kvantitet se § 107. I dem icke blott uteblir all friktion av ˌ, utan t. o. m. dess konsonantiska funktion kan ifrågasättas, så att uttalet stundom närmar sig *ʂìa, smìa, vìa.*

k.

§ 56. *k*[1] motsvarar i regel rspr. *ʃ, k*; ex.

kàmərə	kammare	*hàʂkapər*	härrskaper
kɒnər	»konor», kvinnor	*pójkár*	pojkarna
kɒvən	stugan	*ɤ guka*	knöl, gyttring[3]
knap	knapp; skicklig[2]	*løka*	lycka
krɒsa	krossa	*et ak*	ett åkdon
kvæl	kväll	*lɒk*	lock
klɤ́dər	klädd	*jɤk*	gick
ʂɒrkəbakən	kyrkbacken	*staŋk*	stänkte
sákså	saxen	*vark*	värkte
skaŋk	skank, ben	*tyʂk*	tysk
askəsʂan	Askersund	*profæsórísk*	provisorisk.

Märk *k* i

kɪʂtɪ	Kerstin	*ɒprɒka*	uppråga(d)
rɒ̀kə	råga	*gak!*	gå! gack!

Av bortfall i trekonsonantism må nämnas

vatədræŋt	vattendränkt	*matə*	märkte
rɒst	»rysk(a)t», rivit upp	*stat*	starkt.
fast	färskt		

g.

§ 57. *g*[4] motsvarar i regel rspr. *g, g*; ex.

glɤ̀vátn	»glavatten»[5]	*gnɒ*	gno
grópər	gropar	*skɒgbugdɑ*	skogsbygden
gakɤ	gård	*skugə*	skugga
gul	guld	*fɒgəlɤ*	fogel

[1]) Med *k* betecknas både *k* ock *ʃ*. Se inledningen.
[2]) noggrann.
[3]) Rietz guck.
[4]) Med *g* betecknas både *g* ock *g*.
[5]) vattenpussar.

snɥ̀gɑ́rə	snyggare	*ɥ væg*	i väg
nɹ̀rgrævən	nergrävd	*et brɥg*	en bryggning
lɔ̀tɹ́gər	lortig	*bɹstoɳdɹg*	»biståndig», varaktig
ɻ̀dɻ́gər	idog	*fərfɛ̀ɻɹg*	förfärlig.

Märk *g* i

stɔg	stod	*ɹmɹrobɹtɹga*	i morgonbittida
sɥg	skydd	*snøga*	snöa
blʏ̀ɔgən	blodet	*bɑga*[1]	båda.
hɹtblʏ̀ɔgar	hetblodig		

Ett sådant *g*, intervokaliskt eller ersättande *d*, är ingalunda synnerligen vanligt i dialekten. Djurklou har ju som överskrift på en saga: **Di båga skrina,** ock man kunde då tro, att *bɑga* skulle vara karakteristiskt för denna trakts dialekt. Jag har också hört det någon, kanske en enda, gång. Medan jag gick ock väntade på det, frågade jag en gång rent ut And. Persson, om inte han eller åtminstone hans farfar begagnade det uttrycket. »Nääj, män så säjer di allmänt neråt Vingåker», kom svaret efter en stund.

Vidare finns *g* i

lɑgə	lave	*høgt*	högt
sʏ̀gəl	sovel[2]	*ɒg*[3]	också
grəfɹk	trafik	*gɯvɪ*	givit
gɯrk	kork	*glʏsər*	lyser
gɯrkaskrɯv	korkskruv	*gøs*	pärs, dust[4].

§ 58. **g** saknas:

1) i alla former av ordet **morgon**, t. ex. *ɹ mɹ̀ro* 'i morgon', *po mɹ̀ŋɑ́* 'på morgnarna', i *nɑ̀n* *noɳ* *nɑra* 'någon några';

2) i neutrala former av adj. på *-ɯg(ər)*, *-ɻg(ər)*, t. ex.

trasɭ̀ut	trassligt	*fɑsɭ̀ɹt*	fasligt
ɑvut	avigt	*drɑ̀plʏ̀ɹt*	dråpligt;

3) stundom i slutljud efter vokal, oftast i svagtonig ställning, t. ex.

krɹ	krig (ock därav	*mɹdar*	middag
krɹsfɒlʏ̀k	krigsfolk)	*dɹæ lóɻdar*	det är lördag
skɔ̀vɑ̀ktɑ́rə[5]	skogvaktare	o. s. v.	

---

[1]) Sällsynt jämte *bɑda*.
[2]) Fsv. **sughel**.
[3]) Jämte sällsynt *ɒɻ*.
[4]) Onomatopoetisk nybildning?
[5]) Men *skɔgbɥgda* skogsbygden.

han kom̥ en	han kom en	*ɟa̠*, *ɟa*[1]	jag
lóɟda	lördag	*alɾɳ*	aldrig.
ɻ tò̠ʂdá̠sə	i torsdags o. s. v.		

-g i adj. på *-ug* faller aldrig, i adj. på *-ɻg* tämligen sällan. Detta beror väl på analogi med de längre formerna *-u̠gər*, *-ɻgər* med deras halvstarka bitryck.

g.

§ 59. *g*[2] motsvarar i regel rspr. *y*, *g*; ex.

sɪgka	»sinka», märla	*hon̥avœn̥ɪg*	handvändning
stógå	stången	*vprvn̥ɪg*	»upprinning», källåder
sàgkå̠rə	sankare		
òk̠sgogən	gången i ax	*ʂæg*	känga
fo̠lʳugə	fölunge	*logər*	lång
ʂɻ̠lʳɪgə	Kilinge by	*skag̠k*	skank, ben.

Märk *g* i *hat̠ɪg* 'härtig', *grægna* 'grina' samt frånvaron av *g* i *ʂak̠a* 'sjunka', *ʂak̠* 'sjönk'.

ʂ.

§ 60. *ʂ* betecknar Askm. ʃ-ljud. Detta är så olika alla eljest beskrivna och betecknade, att jag sett mig nödsakad ge det ett särskilt nytt tecken. Lättast karakteriseras ljudet såsom en sammansättning av *s* och *ʃ*, och det nya tecknet vill åskådliggöra detta genom att upptaga drag från dessa båda tecken. *ʂ* är alltså en sammansatt apikokakuminal och dorsovelopalatal frikativa, ganska slappt bildad och utan märkbar medverkan av läpparna. Det varierar något, även hos en och samma person, dock föga i uddljud. I övriga ställningar framträder än det främre, än det bakre passet tydligast, så att jag till en början trodde mig kunna beteckna ljudet med *s*, men efter en längre tids observation ville generalisera det till *ʃ*, för att slutligen finna, att det aldrig var enbart någondera.

Variationerna sammanfalla icke med uppkomst ur olika ljudförbindelser, äro ej häller beroende på ursprungsljudens ställning till varandra, om i samma stam eller i tillfälliga förbin-

[1]) Jämte *ɟag̠*. Uttalet med *-g* är märkligt nog det vanligare, brukas oftare t. o. m. än i det mäst vårdade rikssprå̊k.

[2]) Med *g* betecknas både *g* och *y*.

delser. Den enda regelmässighet, jag trott mig spåra, är en tendens, att *ʂ* efter kort vokal, väl på grund av för kort förberedelsetid, artikuleras med slappare tungspets ock därför närmar sig *ʃ*. Ex. *vaʂt* (nästan *vaʃt*) 'värst', *fɔ̀ ˌʂæj* (nästan *fɔ̀ ˌʃæj*) 'för sig'.

Däremot blir efter lång vokal den främre förträngningen ofta tydligare, så att ljudet stundom närmar sig *s*, t. ex. *ɪ mɒ̄sɐ* (nästan *mɒ̄sə*) 'i morgse', *so stɑ̄ ˌsum* (nästan *stɑ̄ ˌsum* 'såstorsom').

Ensamstående är ordet *haʂ* 'harts', där jag bestämt ock upprepat konstaterat *s*. Möjligen har dess lånordskarakter ock det en gång befintliga t vållat, att det ej fullbordat den utveckling, som vill föra det till likhet med målets övriga ord med ursprungligt **rs**.

I varje fall är emellertid *ʂ* sådant, att jag ej ett ögonblick känt mig manad att tillgripa beteckningen *ʂ*, vilket av Noreen, V. Spr. I, s. 436 (jfr rättelser), säges »kanske» ock av Lundell, Landsmålsalf. s. 43 påstås vara Närkes ʃ-ljud.

§ 61. *ʂ* motsvarar rspr. ʃ-ljud med dess många olika beteckningar, vidare **rs**, **rʃ** ock **ls**, **lʃ**, då **l** i Askm. skulle vara kakuminalt. Ex.

ʂɪn̄	skinn	*vàkɪ̄ʂt*	vackrast
ʂɪ̀ɔrɑ̀	skyarna	*hàm̄əsʂɑ̀ɑ̀*	Hammars-ån
ʂu̇kər	sjuk	*han lɪ̄və ˌʂo*	han lever så
ʂakt	schakt	*dɪ ɟɵ ˌʂa*	de gör så
ʂɑ̄̀və	skjul	*dɪ dɑ ˌʂvaʈa*	de där svarta
ʂo̲ʈa	skjorta	*gàb̄ár*	gubbarna
ʂøn̄	sjön	*tɒ̄ʂt*	törst
ʂɛ̄ŋa	stjärna	*hàʂkapər*	härrskaper
ɟɛ̀ʂɪ̀vɑ̀rə	gästgivare	*àʂtuflɪ̀kərɑ̀*	grannflickorna[1]
mɛ̀nɪʂa	människa	*ɪ anə ˌʂɑ̄g*	en annan såg[2]
brɑ̄ʂɒ̄n	brorson	*tɪ̀b̄əsfál̄a*	Tybbles-fallen
nɒʂka	norska	*sɔ̀ʂtrɑ́ɳ*	solstrålen
æksɪ̀ʂplɪ́ás	exercisplats	*stɑ̄ʂbɪ̄n*	stolsben
spɑ̄ʂam̄a	sparsamma	*bɒ̄ʂtry̲ka*	stryka en lie[3]
vɑ̄ ˌsɪ̄ʈ	var sitt	*fɵ̄ʂɪn̄ə*	förskinnet
vɑʂɑ̄	vårså	*fɑ̄ʂɪn̄*	fårskinn

[1]) flickorna i »annarstugorna», grannstugorna.
[2]) Fsv. annor.
[3]) så att han blir *bɒ̄ɾ* 'slö'

bru̲maṣar	brudmarscher	*to̲ṣ*	tordes
ṣəṣán̲t	sergeant	*ɪ mo̲ṣ kvæl*	i morgon kväll
han ma̲ˇṣɪ sæ	han mal sin säd	*hu̲nrata̲ṣ*	hundratals
to̲ṣ	törs	*dæ sta̲ṣ*	det stals
va̲ṣ	värs	*ɟo̲ṣbru̲kə*	jord(s)bruket
ga̲ṣ	pärs, dust	*nɒṣka*	norska.

Märk *ṣ* i *ṣəṣán̲t* 'sergeant', *fa̲ṣlɪt* 'fasligt' (jfr § 45), *va̲ṣ* 'vass' (subst.).

Ordet *va̲ṣ* — vilket uttal är mycket vanligt — synes till sin form stå ensamt. Åtminstone har jag ej hört fler ex. på denna övergång *ṣ* → *ṣ*. T. o. m. adjektivet 'vass' (skarp) har jag endast hört uttalas *va̲ṣ*.

h.

§ 62. *h* motsvarar i regel rspr. h; ex.

hɔ̲g	håg	*hùṣarəbó̲stæ̀ləra*	husarboställeẗa
hɪt̲ə	hittade	*ɪhɔ̲p*	ihop
he̲ḍə	härdade	*tehɔ̲palaɪdər*	tillhopalagd
hol̲t	hållit	*dar̲hændər*	darrhänt
hɔ̲nu̲m	honom	*skɒthol̲*	skotthåll.

Märk *h* i *hø̲sa* 'ösa', *hæl̲əst* 'eljest', *hvk̲ən* (jämte *vk̲ən*) 'vilken' (fsv. **hulkin**).

Vokalerna.

I Askersmålet förekomma följande vokaler: *ɪ, ʏ, ɤ, e, ø, ɐ, ɯ, ɑ, ə, ɵ, a, (ɵ), ɯ, (a), ɑ, ɒ, o, ɑ, ɑ, ɔ*.

ɪ, ʏ.

§ 63. Angående uttalet av *ɪ, ʏ* ha ett par till synes mycket olika omdömen fällts. Lundell, Landsm.-alfb. s. 91 ff., anför som kännetecken, att struphuvudet sänkes, tungan dras tillbaka, ock vokalerna bildas längre bakåt än *ɪ* ock *y*. Han anser det berättigat att kalla ljuden »gutturala». Noreen, V. Spr. I, s. 495, uppför däremot ljuden såsom höga apikoalveolarer ock som de främst bildade av alla svenska vokaler. Mina iakttagelser på mig själv ock mina meddelare, även styrkta av Närkes-födda

studenter, ha bibragt mig följande uppfattning. Båda ljuden artikuleras lika, *ɥ* något lägre ock längre bakåt samt med tillägg av en halvvid (eller halvtrång) labialisering. Tungan bildar ett långsträckt, ej på någon punkt skarpt markerat artikulationspass mot främre alveolerna ock gingiva, dock icke med spetsen, utan med främre ryggen. Tungspetsen vilar mot nedertänderna. Någon tungspetsriktning närmelsevis jämförlig med den vid *ʈ*, *ɖ* finner jag synnerligen osannolik inom mitt mål. Främre tungsidorna vila mot övertänderna, ock tungan bildar genom sänkning mot mitten en ränna i sin längdriktning. Om man efter ett producerat *n* med bibehållande av tungsidornas stöd mot tänderna sänker hela främre tungan rätt ner, utan att draga den bakåt, vinnes tämligen noga den ställning av främre tungan, som brukas vid *ɻ*. Den är ej synnerligt hög, märkbart lägre än för *ɹ*. Vad som egentligen ger karakter åt ljudet är emellertid ej artikulationens större eller mindre framflyttning mot tungspetsen ock tänderna. Om man nämligen efter denna beskrivning producerar en vokal, uppstår inget äkta Närkes-*ɻ*, på sin höjd möjligen ett Göteborgs-*i*. Det måste nämligen tillkomma något: den bakre tungans av Lundell (anf. st.) observerade, men som jag tror otydligt eller oriktigt återgivna artikulation. Lundells uppgift, att struphuvet skulle sänkas, har jag vid en manuell undersökning på tre personer ock mig själv ej funnit bestyrkt; struphuvet rörde sig ej märkbart mer eller annorlunda än vid andra vokaler. Däremot höjer sig bakre tungryggen ock bildar helt enkelt ett (lågt, vitt) artikulationspass nr 2 av ungefär samma läge som för *ɰ*. Mellan tungans främre ock bakre höjning sänker den sig något, ock sålunda bildas under det högvälvda gomtaket ett innestängt resonansrum, som skaffar ljuden deras av alla hörare observerade »tjocka», »dunkla», »surrande» ton. Därför gör *ɻ*, ehuru det har sitt huvudartikulationsställe långt fram, vid jämförelse med rspr. *ɹ* ock med Askm. *ɾ* ett akustiskt intryck av bakre vokal. I namnet *ɻdɻt ɻdɻ́n* **Edit Lidén** kan det ej bli tal om annat, än att de båda *ɾ* för örat äro oändligt mycket »spetsigare», »främre», mera i-liknande än de båda *ɻ*. Ock jag hörde en gång ett uttal av kattnamnet **Iris**, som efter det akustiska intrycket rent av kunde betecknas *ɨrɻs*. Sådana variationer bero naturligtvis på att det bakre passet ibland gör sig starkare gällande. Jämför min beskrivning av ʃ-ljudet i

§ 60. Måhända är den snarlika dubbelartikulationen mer än en tillfällighet hos dessa två dialektens mäst framträdande fonetiska särmärken.

Mina definitioner bli alltså: *ɻ* är en delabialiserad, spänd predorso-gingivo-alveolar vokal, tämligen hög vid artikulationspasset, med främre tungsidorna lyfta mot övertänderna ock sålunda bildande en ränna, mellersta tungryggen sänkt ock den bakre åter något höjd mot bakre palatum. *ʯ* är samma vokal obetydligt lägre ock mera bakåt artikulerad samt försedd med en halvvid (el. halvtrång) labialisering.

§ 64. Den starkaste »surrningen» finner man ej hos de älsta personerna, som f. ö. tala dialekten äktast, utan hos medelåldringarna, även sådana som lagt bort en del andra dialektdrag. Detta tyder på att *ɻ*, *ʯ* för ej så länge sedan införts i målet, ock att det under nu levande generation befäst sitt välde.

§ 65. I obetonad ställning ock såsom kort framför *k*, *g*, *ŋ* ha *ɻ* ock *ʯ* svårt att få alla sina karakteristiska egenheter utvecklade. Framför den dorsopalatala tillslutningen är det naturligen svårt att upprätthålla både tungans sänkning på mitten ock höjning vid båda ändarna liksom även den främre »rännan». Dock lyckas detta, då vokalen är lång, ock skillnaden blir (under medgivande, att en kort vokal alltid har något annan kvalitet än motsvarande långa) även i fråga om den korta ej så synnerligen stor. Jag vill starkt betona detta, då en del beskrivare av granndialekter eller Närkesmål i allmänhet velat göra skillnaden stor ock hårda omdömen fällts om de sockenuppteckнare från Österнärke, som ej observerat eller velat beteckna någon skillnad alls, utan skrivit *ɻ*, *ʯ* över en bank. Lundell Landsmålsalfb. s. 92 skriver för Närke *vektɻgər*, *drekæ*, *legæ*, *tegæ*, vilket för Askm. är synnerligen missvisande, samt *tykæ*, *nykəl* m. m. något mera diskutabelt.

Hos Hesselman, De korta vok. i ock y i svenskan s. 197, anm. 5, talas om en differentiering av de närkiska i- ock y-ljuden, i det att främre konsonanter före sig framkallat främre i- ock y-former ock tvärtom. Detta gör (alltjämt beträffande Askm.) föreställningen om skillnaden överdriven ock om dess uppkomst skev. Riktigare är utan tvivel att utgå från att Askm. i- ock

y-ljud äro ɻ, ʯ, vilka emellertid såsom korta av följande kakuminal påtvingas vissa modifikationer.

Tämligen träffande synes mig Djurklou's upplysning (s. 6): »Rent i höres nästan endast framför **ng** och **nk**; framför **gg** och **kk** (**ck**) uttalas det nästan såsom é»[1]. Detta skulle jag vilja förallmänliga sålunda: kort **i** och **y** framför *k*, *g*, *ŋ* äro »tämligen rena», d. v. s. skilja sig för örat obetydligt från rikssvenskt uttalet. Endast i de båda orden **fick, gick** närmar sig vokalen ett spetsigt *e*. Av den följande palatala tillslutningen tvingas nämligen ɻ och ʯ att koncentrera sin ovan beskrivna, på längden sträckta artikulation mera mot en punkt, naturligen något mera bakåt belägen än det ursprungliga artikulationspasset. För att komma till *e*, *ø* måste man först passera läget för *i*, *y*, och enligt mina iakttagelser går artikulationen i Askm. aldrig längre bakåt, om ens så långt. Man erhåller där ett **i**-ljud, något lägre än rspr. korta **i** och föga grumlat i klangen, samt ett **y**-ljud, såsom ursprungligen lägre och bakre, mindre påvärkat, stundom liknande *y*, men oftast med hörbara räster av ʯ-artikulationen.

Ursprungligen ville jag, med vidfogande av dessa anmärkningar, behålla beteckningen ɻ, ʯ över hela linjen. Efter en ganska långvarig observation och åtskillig tvekan har jag beslutat att göra så med ʯ, men att i stället för kort ɻ framför *k*, *g*, *ŋ* skriva *i*. Detta *i* är då (i olikhet med det *i*, som motsvarar rspr. *e*, se § 70) artikulerat lika långt fram som *i*, endast lägre.

Med *i* har jag också betecknat slutljudet i supiner och pret. ptc., rspr. **-it, -et**. Detta *i* är väl en andra avart av ɻ, statt i upplösning och på väg mot *ə*, som också ibland uppnås, medan ibland ɻ tydligt framträder.

Det stundom förekommande *ø* för rspr. **y** framför **k** är icke någon variant och ytterlighetsform i någon serie ʯ, *y*, *ø*, *ø*, *ø*, såsom man kunde tro av framställningen hos Lundell, Landsmålsalfb. s. 90: »Närke har *ø* (ö) före *k* och *g* — — —». Detta *ø* är skarpt skilt från ʯ och förekommer sporadiskt i vissa bestämda ord, även i andra ställningar än framför *k*, *g*, troligen genom dialektblandning.

[1]) Obs. é = ej *e*, utan *i*.

§ 66. *ɻ*, *ɻ̣* motsvarar i regel (utom såsom kort framför *k*, *g*, *ŋ* ock i supin. på -it) rspr. i; ex.

lɻ̣ə	lie	*mɪs̱ta*	mista
vɻ̣ár	Viad-borna	*mɪ̀l̤vɻ̣́r*	mildväder
brʉgərɪ̣na	bryggerierna	*lɪn̤*	lind
dɻkə	dike	*hɪn̤də*	pret. av 'hinna'
pɻ̣ga	piga	*lɪm̤*	lim
pɻ̣n ba̱ra . . .	piu bara . . .	*ɪjǽnə*	igän
rɻ̣va	»riva», räfsa	*æs̱tɪmæntɻ̣ra*	estimera
ɻdɪs̱la	idissla	*vɻ̀k̤tɻ̣gər*	viktig
hɻ̂n	hin	*rɔ̀lɪgɻ́ərə*	roligare
sɻ	sin (fem.)	*alrɪ*	aldrig
krɻ	krig	*trǽt̤ɻ*	trättio[1]
tɪt̤a	titta	*jʉ́lɻ*	juli[2].

§ 67. Märk *ɻ* uti

dɻ	de	*sɻnərə*	senorna
sɻ̣	sked	*ɻ̀dɻ̣gər*	idog,
sɻ	se		

samt i superlativer (jämte något sällsyntare sådana på *-ast*), t. ex. *gɔ̀ɪst* 'godast' (bäst), *fʉ̀lɪsta* 'fulaste', *vàk̤ɪst* 'vackrast'.

Rspr. i saknas i *spæktɔ́r* 'inspektor', *fæ̱lar* 'fjärilar', *æksɻ̀s̱-plɻ́ás̱* 'excercisplats', troligen dock bildat efter värbet *æksɻ̀ra*.

§ 68. *ʉ* motsvarar i regel rspr. **y**. Om kort *ʉ* framför *k*, *g*, *ŋ* se § 65. Ex.

sʉl	syl	*bɪsʉ̀n̤lɪt*	besynnerligt
klʉva	klyva	*ʉmpa*	ympa
snʉ̱ta (fem.)	»snyta», vrå	*fyra stʉ́k̤ən*	fyra stycken
tʉr	»tyr», räcker	*bʉ̱gd mʉk̤ə nʉt̤*	byggt mycket nytt
s̱ʉ̱ərå	skyarna	*skå̀rvʉ́k̤sa*	skarvyksa[3]
sʉ̀s̱lɻ̣́gə	syssling	*ʉ̀ŋ̤də*	ynglade
nʉ̱ʃ̱a	nyttja	*tʉŋ̤də*	tyngde.

§ 69. Märk *ʉ* i

trʉs̱a	trissa	*vʉlra*	vila
trʉ̱la	trilla	*førbʉ́*	förbi
trʉn̤	trind	*ʉ̀vra*	övre
stʉ̱l	stil[4]	*ʉ̀vlɻ̣́r*	ovanläder

[1]) Jämte följande tiotalsord, alla med tydligt *ɻ*.
[2]) m. fl. månadsnamn på **i**.
[3]) Julmakarevärktyg.
[4]) Äldre sv. **styl**.

ɟɥ, ɟɥˈdə	göda, gödde	*tryʂka*	tröska
ɟɥˈʂəl	gödsel	*lɥŋna*	lugna[1]
ɥmsə	ömse	*ʂɥv*	tjuv
ɥpən	öppen	*ɟɥˈnum*	genom.

ɤ.

§ 70. ɤ, ɤ använder jag i brist på annat som tecken för tre ljud, olika sins emellan och något olika det ɤ, som beskrives av Noreen, V. Spr. I. s. 498. Detta skall nämligen vara slappt, churu det medges, att det kan artikuleras spänt. Askm. ɤ är som långt alltid spänt, ett mellanljud mellan *e* och ɤ, artikulerat bakom ɤ. Det motsvarar regelbundet rspr. långa **e**. Ex.

lɤ̀ngrɤ́ʂ	»lengräs»[2]	ɤ *vɤn*	ängsteg[4]
hɤ̀nər	»henar», brynstenar	*flɤn*	»flen», magvärk[5]
rɤ̀snər	»resnar», rankor	*ɹnstruíɭər*	instruerad
ɟɤ	ge	*bɤta*	beta, garva
trɤ	tre	*kasɤ̀rɑ́r-ɛ*	kasserar det
fɑrabɤtə	fårbete	*prɤka o prænta*	knåpa ock pränta
snøsvɤpər	»snösvepor»[3]	*mɤra*	mera[6].

Genom olika kvantitetsutveckling har ɤ kommit att motsvara rspr. korta **e** i

bɤ́tə	bettet (på kniven)	*tɤn*	tenn
bɤk	beck	ɤ	en (fem.).

Märk vidare *spɤ̀kflɤ́ʂk* 'spickefläsk', *tɤ-n* 'till honom', *vɤ́-n* 'vid honom', *tɤstaɭdər* 'tillställd, förstörd'. Jfr kort *teʂ* 'tils', *tehɔpalaɻdər* 'tillhopalagd'.

§ 71. ɤ förekommer som motsvarighet till rspr. kort **e** (*ɐ, ə*):

a) växlande med *e* i upptakter, t. ex. *bɤsɥˈɳɭɫt* 'besynnerligt', *rɤɻɤra* 'regera', *vɤfˌʂɥ́* 'vet jag'!

b) såsom variant till vanligt kort *e* sporadiskt, men efter vad jag trott mig finna, särskilt motsvarande ett gammalt **ei**, som förkortats framför konsonantgrupp. ɤ är genomgående i

hɤlsa	hälsa	*hɤ̀vəhɤ́mskər*	sinnesförvirrad
ɤla	elda	*bɤskt*	beskt.
rɤnsa	ränsa		

[1]) Om vädret.
[2]) Poa annua.
[3]) Damasker.
[4]) Rietz ven 'sankmark'.
[5]) Botas i Asker med snustuggning.
[6]) Jfr *maʂt* 'mäst'.

F. ö. är skillnaden mellan variationer av kort *e* (alltid spetsigt) och *ɪ* så liten, att det är svårt att uppdraga gränser för bruket.

§ 72. Med *ɪ* har jag betecknat kort i-ljud framför *k*, *g*, *ŋ*. Om dess karakter se § 65. Ex.

tɪga	tigga	*míksmɛ́sa*	Mikaelsmässa
lɪga	ligga	*ɪŋəntɪŋ*	ingenting
stɪka	sticka	*rɪŋ*	ring
blɪ̀ka	blixtra	*hatɪŋ*	härtig
vɪka	vecka	*fɪskɪgə*	Fiskinge by
va dæ lɪkt dæ	var det möjligt!	*ʂɪ̀lɪgə*	Kilinge by.

§ 73. Med *ɪ*, närmande sig *ə* (se § 65), har jag betecknat rspr. ändelse **-it, -et** i starka supin., pret. ptc. ock adjektiv; ex.

vuta	sup. av 'varda'[1]	*malɪ*	malit, -et
varpɪ	värpt	*brunɪ*	brunnit, -et
ʂøpɪ	köpt	*hemabrugɪ*	hemmabryggt
varkɪ	värkt	*mulɪ*	mulet
rækɪ	räckt	*galɪ*	galet.

e.

§ 74. På grund av övergången *e* → *ɛ* (§ 70) uppträder långt *e* endast i ett par fall:

a) i best. sing. neutr. av ord, som i obest. form sluta på *-ə*, t. ex.

ɟɪ̀ftḗ	giftermålet	*æplɛ́*	äpplet
ɪ stæ̀lḗ	i stället	*dɪ̀kḗ*	diket;

b) i enklitiska formen *-e* (*e*) av pron. **det**, t. ex. *màtar-e* 'matar det', *nʊ̀ʈʂár-e* 'nyttjar det'.

§ 75. Kort *e*, alltid spetsigt, stundom närmande sig *ɪ*, motsvarar, med undantag enligt § 71, regelbundet rspr. kort **e**, (i upptakter *e*, *ə*); ex.

et	ett	*bètə*[2]	betade, garvade
ʂep	skepp	*bejɛ̀də*	begärde
pɛpar	peppar	*resɛ́ft*	recept.

[1]) I skogsbygden har jag hört formen *vuʈa*, som är karakteristisk för Sköllerstamålet.

[2]) Pret. till *bɪta*.

Märk *vèʈə* 'vete (säd)', *leɲa* 'lega', *helʏ*[1] 'hälg', *vèrkə* 'virke' samt svagtonigt till, vid: *te lɲta* 'till (lott-)delningsbruk', *re dǿrå* 'vid dörren', *teʂ* 'tils'.

ø.

§ 76. *ø* förekommer lexikaliskt egentligen endast såsom långt, som kort blott växlande med *ö* (dock vanligare än i rspr.), i stavelse, som blivit förkortad i sammansättning eller i satsen. Det motsvarar i regel rspr. slutna ö; står även framför *r*, där åtminstone stockholmskt rspr. låter *ɛ* inträda. Ex.

ɻ ǿra	ett öra	*ɻ rǿsa*	ett röse
hǿra	höra	*brǿt*	»bröt», skogslott
ȯrbɒtɳ	sandbotten[2]	*ɑlǿntər*	avlönad
sǿar	sjöar	*ʉtǿl*	»uteöl», fäst ute
ǿgla	ögla	*fǿsɻnə*	förskinnet.

Såsom kort uppträder *ø* i t. ex. *førfɛ̀ɭɻg* eller *før-* 'förfärlig', *fó˗sǿj* eller *fó˗sǿj* 'för sig' o. s. v.

Märk *ø* i *bǿka* 'byka', *hǿgt* 'högt'.

e.

§ 77. *e* förekommer lexikaliskt endast såsom långt ock motsvarar regelbundet rspr. ä (*æ*, *a*) framför apiko-alveolarer ock apiko-kakuminaler, alltså framför *r*, *l*, *ɖ*, *ʈ*, *ɳ*, *ɭ*, *ʂ*. *e* varierar rätt mycket mellan *e* ock *æ*. Ex.

vérkvɑ́ɳ	väderkvarn	*jeɳa*	gärna, troligen
bérå	bärena	*ʂɛ̂ɳ*	tjälen
nèra	nära	*svɛ̀ɭər*	ett slags blåbär
førfɛ̀ɭɻg	förfärlig	*ʂeɳa*	stjärna
pe˗lɑ́sə	Pär Larsson	*hɛ̀ɭvátɳ*	härd(nings)vatten
hedə	härdade	*pɛ́sə*	Persson
lędər	lärd	*dɻ de˗svaʈa*	de där svarta
leʈə	lärft	*gùbɑ́r*	gubbarna.

Märk vidare *e* i *ker* 'karl', *er* 'ärr'.

Anm. 1. Då *æ* genom böjning kommer framför *r*, behålles i regel grundformens vokal, t. ex. *trær* (plur.) 'träd, trän'.

Anm. 2. Framför *l* uppkommet av rl står alltid *æ*, t. ex. *mæla* 'märla', *æla* 'ärla', *ʂæl* 'kärl'.

[1]) Äldre uttal; yngre *halʏ*. [2]) Jfr stenören.

u̯.

§ 78. *u̯* förekommer lexikaliskt endast långt ock motsvarar regelbundet rspr. *u*; ex.

u̯tlɔp̯	utlopp	*ɔp̯bŭ̯ŋ*	uppburen
nu̯	nu	*bru̯tɨ*	brutit
mù̯rarɑ̯́	murarna[1]	*tu̯ ɑ̯r*	tu år
mu̯lɨ	mulet	*fru̯ər*	fruar
lu̯na	ludna	*stù̯gɑ̯́*	stugan
bju̯ər	bjuder	*bru̯mɑs̯ar*	brudmarscher.

På grund av olika stavelseförlängning står *u̯* för rspr. *u* i *ru̯tn̯* 'rutten', *du̯sɪn* 'dussin'.

Märk *u̯* i

nu̯pər	nypon	*ɨ u̯ka*	»okan», härvhuvud
ɨ nu̯pa	en nypa	*stu̯ra*	åskåda
u̯k	ok	*gu̯vɨ*	givit
u̯ka ɑ̯v	ta av oket		

samt i den synnerligen vanliga adj.-ändelsen *-ú̯gər*, t. ex. *bù̯kú̯gər* 'bukig', *rɑ̀k'ú̯ga* 'ruckliga', *drù̯nt'ú̯gər* 'klumpig som en »drunt», tjock knöl'.

Det lexikaliska uttalet kan sättas till *ú̯*, men på grund av tryckets försvagning i satssammanhanget, särskilt i mångstaviga ord, blir vokalen stundom kort ock rent av ersatt med *u̯*, t. ex. i en uppteckning *dɑ̀gu̯ga* daggiga. Så är regel i neutr. sing., där jag endast sällan har antecknat *u̯*, alltid kort, t. ex. *ɑ̀vut* 'avigt', *traslut* 'trassligt', *sʊŋ̯ut* 'sankt'. Motsvarande gäller om ändelsen *-ɪg̯ər*, *-ɪt*, där emellertid kvalitetsförändringen är mindre ock ej tarvar beteckning.

æ.

§ 79. Redan i rspr. är den kvalitativa skillnaden mellan kort ock långt ä (*æ*) ganska betydande; men den är ännu större i Askm., i det att långt ä stundom närmar sig *ɑ* ock faktiskt har blivit *ɑ* i under § 77 nämnda fall. Skillnaden mellan detta *ɑ* ock vanligt långt *æ* i andra ställningar är emellertid fullkomligt tydlig ock alltför stor, för att jag efter andra sockenuppteckнares föredöme skulle vilja skriva *ɑ* över hela

[1]) Pl. av murare.

linjen. För att markera denna skillnad bleve jag nödsakad att i stället för *a* enligt § 77 skriva *e*, ock det vore knappast riktigt. Å andra sidan har kort ä i samma ställningar övergått till *a* (se § 86), men detta utan att kort *æ* i andra ställningar kan sägas i allmänhet vara bildat längre bakåt än i rspr.

Med de inskränkningar, som *a* ock *a* sålunda göra, motsvarar *æ* rspr. *æ*. Ex.

fɔsɛ̗̀kra	försäkra(de)	*sæɻnər*	sägner
nɯrgræ̗vən	nergrävd	*æ̀ŋ̗ɑ̗r*	ängarna
dæ̗n	dän, dädan	*ɔ́ʈɛ́k̗t*	otäckt[2]
klɤ́ɳɑ̀	kläderna	*ʂæs̗la*	yngla[3]
stæ̗	städ	*klɤæ̗dər*	klädd
drɛ́ʈɑ̀[1]	»dräten», skaklarna	*fælə̀bo̗ɤ*	fällbord
ʂæg	skägg	*prænta*	pränta
ɑ̗lmænɯ	allmänning	*ʂæŋk*	skänk, gåva
mæ̀s̗tarɑ̀	mästarna	*tæŋka*	tänka.

Märk vidare *æ* i omljudsformerna

ɯtalæ̗sa (fem.)	»utelås», hänglås	*spæ̗na*	spåna
læ̗sa	lassa	*et dræ̗g*	ett drag, notvarp;

samt i

æ̀vɪg	evig	*mæ̗*	med
ʂæʈəl	kittel	*æ̀lɛ̗n̗dɪt*	eländigt
læʈa	låta	*mæɻ, dæɻ, sæɻ*	mig, dig, sig
dan̗æ	där		

ock i folketymologien *profæsɔ́rɪsk* 'provisorisk'.

ə.

§ 80. *ə* förekommer endast kort ock svagtonigt. I §§ 71 a, 75 har talats om behållet *e*, *ɤ* motsvarande rspr. *ə*; i § 93 a, b nämnes *ɑ* motsvarande rspr. *-ən*. Eljest motsvarar *ə* rspr. *ə* ock därtill dess o i fem.-ändelsen -or, -orna. Olika böjningssystem ock genusövergångar vålla en mängd tillfälliga skiljaktigheter, som det ej här lönar sig att räkna upp. Ex.

skɥ̗vəl	skovel	*hɥ̗vəl*	hyvel
sɥ̗gəl	sovel	*ʂæʈ̗əl*	kittel

[1]) Av Djurklou i ordlistan upptaget som drätt, vilket uttal jag hört av en Mellösabo.

[2]) Med emfas.

[3]) Om hund, katt; Rietz dial. källa.

vár̥mər	värmer	*spɛ̀nərå*	spånorna
bjúər	bjuder	*stɛ̀dərå*	städerna
stúk̥ən	(4) stycken	*vár̥kə*	värket
òŋ̥ən	b. f. av *òŋ̥ə* ånga	*fɵḍ̥ə*	följde
sɔ̀p̥ər	»soppor»[1]	*trɔḍ̥ə*	trodde
flɪ́k̥ər	flickor	*spɑ̀ən*	spaden
smɪ̀dər	smeder	*lɪən*	lien.

§ 81. *ə* motsvarar rspr. **-on** i tillnamn på **-son** (se § 26, noten) ock i de flästa bär- ock fruktnamn på **-on**, se § 27. Ex.

anəs̥ pɛ́s̥ə	Anders Persson	*et hàlə*	ett hallon
jɔan svɛ́n̥sə	Johan Svensson	*et smul̥trə*	ett smultron.

ə förekommer ymnigt såsom bindevokal, t. ex. *ʂør̥kəbak̥ən* 'kyrkbacken', *ʂøs̥əbɑ̀r* 'körsbär', *rɑk̥əbɔ̀ɾ* »räckbord» (garvarebord).

Märk *ə* i

hâm̥ən̥[2]	hammaren	*åkədɪ̀ra*	»ackordera», prata
kàm̥ən̥[3]	kammaren[4]	*bʊt̥ə*	borta
nər	när (svagton.)	*ot̥ə*	åtta
gam̥əl, gam̥ət̥	gammal, -t	*màr̥kɔ̀n*	marknad(en)
ɪ sʊ̀m̥əsə	i somras	*rán̥əl*	rännil.

Anm. *ə* har, liksom även ofta i talat rspr., fallit i pret. av konj. på **-ade** ock därjämte i motsvarande pret. ptc. plur., t. ex. *kal̥a* 'kallade', *myl̥a* 'myllade'.

§ 82. I ändelsen **-en** (med ursprungligen långt eller antekonsonantiskt **n**, emedan den eljest övergår till *a*, se § 93) efter homorgan buckal eller akut akcentuerad vokal synkoperas **e**, **n** assimileras med eventuellt föregående **n** till *n*, med *ŋ*, *r*, *l* till *ŋ*, ock ordet behandlas på följande sätt:

a) Är den föregående buckalen en annan än *n*, *ŋ*, *l*, *l*, *r*, sonantiseras *-n*, eventuellt assimilerat till *ŋ*, ock ordet behåller sin akcent ock flerstavighet såsom i rspr., t. ex.

bʊ́t̥n̥	botten	*kamʊ́ḍn̥*	kommoden
rʉ̀t̥n̥	rutten	*mɛ́ḍn̥*	mälden
lʊ́t̥n̥	lorten	*bʊ̀ḍn̥*	bolden[5]
braḍn̥	brodden	*bʊ́ḍn̥*	bölden.

[1]) Fullmogna jortron.
[2]) Best. form av *ham̥ərə*.
[3]) Best. form av *kam̥ərə*.
[4]) Jfr *l̥ɛ̀rɑ́ŋ̥*, best. form av *l̥ɛ̀rɑ́rə*, m. fl. nomina agentis på **-are**.
[5]) Liten böld.

b) Går vokal eller *n*, *ɳ*, *l*, *ɭ*, *r* före ock ordet utan ändelsen -en har akut, tillägges *n* konsonantiskt, efter vokal ofta (liksom stundom i rspr.) förlängt, efter *n*, *ɳ*, *ɭ*, *r* assimilerat. Ordet behåller sin enstavighet ock akuta akcent. Ex.

sø̄n	sjön	*fœl̄n*	fällen
by̆n̄	byn	*ʂi̯l̄n*	kilen
sme̯n̄	smeden	*stǭɳ*	stolen
mu̯n̄	munnen	*jø̄ɳ*	gölen
hun̄	hunden	*kɐ̄ɳ*	karlen
bjø̄ɳ	björnen	*tɑ̄ɳ*	tåren.

Liknande utveckling ha vi i *tí̯-n*, *ví̯-n* 'till, vid honom'.

c) Går *n*, *ɳ*, *l*, *ɭ*, *r* före ock ordet utan ändelsen -en har grav, kan resultatet bli olika. Ena ytterligheten är, att ordet kvarstår som tvåstavigt med grav, varvid stamvokalen (om kort, förlängd) följes av ett svagt *ə* + den ur den eventuella stamslutande konsonanten ock *-n* uppkomna slutkonsonanten, t. ex. *ỳ̀ə̀ɳ* 'orren', *hɑ̀ə̀ɳ* 'haren', *skʊ̀ə̀ɳ* 'skolan'.

Detta är regel efter gravt akcentuerade vokaler, såsom i *bjʉ̀ə̀n* 'bjuden', *spɑ̀ə̀n* 'spaden', *nɑ̀ə̀n* 'någon', jämte det i svagton uppkomna *nón̄*. Som detta överensstämmer med rspr., har denna ordgrupp uteslutits från den här framställda översikten. Men denna tvåstavighet förekommer även, som exemplen visa, bland ord på *-r*, *-ɭ*.

Den andra ytterligheten är, att *ə* helt synkoperas ock att ordet blir enstavigt med akut, t. ex.

nón̄	någon	*skúl̄n*	(hö)skullen
ýɳ̄	orren	*skúl̄n*	skallen

Detta är vanligast efter *l*.

Märk: alltid *háɳ̄* härrn.

Medelvägen, som jag betecknar som det normala, är att e synkoperas ock att ordet blir enstavigt med grav-cirkumflex (se § 106), varvid kort stamvokal förlänges, dock utan ändring av kvalitet, ock *n* tillägges konsonantiskt, eventuellt assimileras. Ex.

ɛ̀n̄	änden	obst. *ɛ̀n̄ə*	*vɑ̀n̄*	vanan	obst. *vɑ̀n̄ə*
grɑ̀n̄	grannen		*sɪ̀ɳ̄*	skillnaden	obst. *sɪ̀ɳ̄ə*
ʂɛ̀ɳ̄	kärnan	obst. *ʂɛ̀ɳ̄ə*	*skɑ̀l̄n*	skallen	
skɑ̀l̄n	skullen		*mʉ̀ɳ̄*	(ko-)mulen	
skʊ̀ɳ̄	skolan	obst. *skʊ̀ɭə*	*hɑ̀ɳ̄*	haren	
skʉ̀ɳ̄	skuren		*bʉ̀ɳ̄*	buren.	

§ 83. Om något av de i föregående §, mom. c nämnda ord eller ett ord med lång vokal + *ˌn* (typen *bjùˌən*) kommer såsom andra sammansättningsled eller såsom första i ett sammansatt ord med i stort sett akut akcentfördelning mellan de båda lederna, utplånas ofta cirkumflexen, respektive tvåstavigheten. Så är naturligen oftast fallet med dem, som redan som simplex kunna uppträda med akut enstavighet, t. ex. *hˌøskúˌln* 'höskullen', *bàrˌgkúˌln* 'bärgkullen'; vidare då sammansättningen upphört att associeras med simplex, t. ex. alltid *hùsbóˌn* 'husbonden'.

Eljest förvandlas grav-cirkumflexen till akut-cirkumflex (se § 106), som likvisst oftast är ganska svagt märkbar; ex.

ˌønsbákˌən	Odensbacken	*ràstasˌˌˌn*	gränsen mot Råsta
ˌinbˌˌn	inbunden	*fàlmˌˌn*	fullmånen
ˌˌpbˌˌn	uppburen	*skaftˌˌnə*	»skaft-tionde»[1].

ø.

§ 84. *ø* förekommer endast som kort ock motsvarar rspr. korta ö. Det varierar ganska mycket bakåt ock med mindre labialisering, så att jag i mina uppteckningar finner en mängd skrivningar med *ø* ock *ɐ*, allt eftersom jag i varje fall tyckt mig uppfatta den talande. Samma ord träffas ofta en annan gång skrivet med *ɐ*. Den bakre artikulationen anträffas efter ock före alla möjliga konsonanter utan synbar regel. Talrikast, nästan regelbundet, träffas *ø* framför *kj*, t. ex. *mølkja* 'mölja', *følkja* 'följa', *bølkja* 'bölja'. Jämför härmed utvecklingen *æ* → *a*/*k*, § 86. Ytterligare prov utan något försök till normalisering äro: *bøkər* 'böcker', *ømhændər* 'ömhänt', *førˌ* 'förr', *røsta* 'rösta', *ˌˌtər* 'örter', *blˌˌtˌ* 'blött', *sˌˌtˌə* 'skötte'.

Ex. till huvudregeln:

ɐ jˌˌpna	en »göpen», handfull	*søpt*	köpt
føˌd	följt	*sónər*	sönder
pˌˌtsvánˌ	pörtsvalen	*sørka*	kyrka
brøsta	»brösta», bråka	*trøska*[2]	tröska

samt vid förkortning av *ø* t. ex. *fɐ̀-sæj* 'för sig'.

[1]) Tiondesäd.

[2]) Jämte *trˌˌska*.

§ 85. ɵ motsvarar rspr. **y** i följande antecknade ord:

bɔ̀k̲sər	byxor	*hɵ̀f̲sa*	hyfsa
fɬɵ́k̲tå	flykten	*lɵfta*	lyfta
lɵk̲a	lycka, tur	*tɵs̲t*	tyst
lɵk̲ta	lykta, sluta	*rɵs̲a*	ryssja
rɵk̲ta	rykta	*fɬɵt̲a, fɬɔ̀t̲ə*	flytta, -ade
rɵk̲a	rycka	*ʂɵt̲*	skytt.
rɵs̲t	»ryskat», rivit upp		

Märk dessutom ɵ i

grɵp̲ər	gropar	*sɵf̲ta*	fukta
ʂɔ̀t̲an	sjutton	*tɵn̲a*	tunna[1].

I *fɔ̀s̲t̲ɛ* 'förstuga' varierar uttalet av båda vokalerna ända till *fàs̲t̲á*, ɔ *fàs̲t̲a* 'förstugan', 'en förstuga'.

a.

§ 86. *a* förekommer endast kort ock motsvarar:

a) i starktonig stavelse rspr. korta **ä** framför *r*, *ɻ*, *ɳ*, *ɖ*, *ʈ*, *ʂ*; ex.

har̲ə	härre	*haɳ*	härrn
mar̲j	märg	*vaɖ*	välvd
mar̲kə	märke	*báɖ̲ər*	»bärgad», rik
nár̲kə	Närke	*àʈ̲á*	ärtan
nar̲v	närv	*svàʈ̲a*	svärta
bar̲j	bärg	*tvaʈ̲*	tvärt
svaɬ̲ja	svälja	*vas̲*	värs
vaɬ̲va	välva	*bás̲l̲ágən*	bärgslagen.

Märk vidare *a* i *mas̲t* 'mäst'.

b) i svagtonig stavelse rspr. **a**. Om relativt starktoniga ändelser se §§ 103, 104. Ex. *slʊk̲na* slockna, -ade, -at m. fl. infinitiver. Om genom konsonantbortfall i Askm. utöver rspr. en värbstam kommit att sluta på vokal, behåller infin. *-a* ibland, ibland inte, t. ex. *rì̲a* 'reda', *rì̲a* 'rida', *jʏ̲* 'göda', *bʏ̲* 'buda', *blɶ̲* 'bläda'. Vidare ex.:

krɒ̲sar	krossad	*hɨ̲tblɒ̲gar*	hetblodig
hæs̲tar	hästar	*kɔ̀a*	kåda
gub̲ar	gubbar	*klɬ̲ak̲skol̲a*	klackskolla

[1]) Jämte *tɛn̲lan̲* 'tunnland'.

dag̱uga	daggiga	*hun̥rata̱s̥*	hundratals
sɒn̥ma	somliga	*hem̥a*	hemma
mi̱dar	middag	*i̱la*	illa
teba̱kas̥	tillbaka	*skrɒp̥anstə*	mycket.

Anm. *a* såsom plur.-ändelse till finit värbform, av Djurklou uppgivet såsom tämligen vanligt, har jag hört en enda gång i uttrycket: *um di̱ vi̱la ælər i̱n̥tə* 'om de vill eller inte'. Eljest har värbens plural antagit sing. form.

§ 87. *a* användes ymnigt som bindevokal med eller ofta utan motsvarighet i rspr.; ex.

ba̱n̥aba̱n̥	barn(a)barn	*ɒpvækstati̱*	uppväxttid
bɒt̥nalø̱s	bottenlös	*hon̥avænɪg*	handvändning
ka̱rakbædər	karlklädd	*sɒnasɒn*	sonson.

Anm. Såväl Djurklou ock Hofberg som efter dem Noreen, V. Spr. I, s. 109, skriva i ovannämnda svagtoniga ställningar *a* såsom Närkesmål. I Askm. är dock *a* fullt tydligt, snarast med dragning åt *æ*, särskilt i absolut slutljud. Jfr liknande citat hos Lundell, Landsmålsalfb. s. 96 m. fl.

ɵ.

§ 88. *ɵ* förekommer endast såsom variant till *ɔ*, måhända regelbundet framför *r*; se § 84.

u.

§ 89. *u* artikuleras måhända en hårsmån längre fram än rspr *u*, dock inte till någon förblandning med *u*. Det behåller alltid väl sin labialisering ock visar aldrig den dragning mot *ɔ*, som förekommer i en del dialekter. Det förekommer, utom i förlängda, cirkumflekterade former enl. § 82 c, endast kort ock motsvarar i regel rspr. *u*. Ex.

askəs̥ún̥	Askersund	*skugə*	skugga
dun̥ra	dundra	*stub̥ə*	stubbe
vɛ̀stasùn̥avɛ́r	sydvästvind	*gul̥har̥ar*	guldhärrar[1]
grun̥	grund	*slùs̥ár*	slussarna
fùn̥dɪ̀ra	fundera	*hùs̥arəbɔ́stæ-*	husarbostäl-
lùd̥rɪ́ga	yviga	*lərə*	lena
dùk̥tɪ̀ga	duktiga	*struts*	folketym. av **trust**
s̥uk̥a	sjunka	*te sɑ́lu*[2]	till salu.

[1]) Om officerare.

[2]) Jämte *sɑ́lo*.

§ 90. *u* motsvarar rspr. *o* i svagtonigt *-om*; ex.

hǫnum	honom	*jùnum*	genom
lɑgum	lagom	*um*[1]	om
ʉtum	utom	*sum*[2]	som.

Även utom svagtonigt *om* företrädes rspr. *o*, *ɔ* i svagton ofta av *u*, dock ej så genomgående, att jag kunnat uppställa denna övergång som regel. Svagtonigt *o* eller *ɔ* finnes nämligen utom i ändelserna **-um, -or(na)** huvudsakligen i lånord, där det snarare än ljudövergång blir en ljudsubstitution, som kan utfalla olika. I upptakt växlar *u* med *ɑ*, *ɒ* (*kantór* jämte *kɒntór* 'kontor', *kɒnsɛ́ft* 'koncept'). 'Doktor' heter *dɔ́ktor* ock 'separator' *sɨpɑratór*. Ex. på *u* äro:

suldɑ́t	soldat	*frukust*	frukost
pulɨ́ra	polera	*vɑra gu tɨ*	»vara god till»[3]

Märk *u* i en del former av ändelsen *-ʉgər* (se § 78) samt i orden

ust	ost	*fulə*	fölle
gurk	kork	*kŭmɨ*	kommit
brádn̥	brodden	*stuɣkɨ*	stänkt
kup	burk[4]	*vutɨ*	blivit
luska ɩ vɛg	lunka undan	*vurkɨ*	värkt
bruska sónər	braka sönder	*vurpɨ*	värpt
skula	lysa, se stort ut	*burjɨ*	bärgat
tulra	rulla	*trùskən*	tröskad
ɨ guka	en knöl, gyttring	*hemabrugɨ*	hemmabryggt.

ɑ—*ɑ*.

§ 91. *ɑ*, som bland den yngre generationen i allmänhet användes som kort a-ljud, ersättes hos de äldre av *ɑ*, *ɑ* (se § 92) ock förekommer då endast i svagtoniga stavelser som mellanled av utvecklingen *ɑ* → *a*. Det har ingen självständig funktion, ock jag lemnar därför här endast några prov på det såsom variant till normalt *ɑ* eller *ɑ*:

skɔ̀gbʉ́gda	skogsbygden	men	*bʉ́gdɑ̀*
èlflɑ́gəra	eldflagorna		*flɑ̀gerɑ̀*

[1]) Jämte *ɒm*. [2]) Jämte *sɒm*

[3]) = kunna.

[4]) Men *kɒp* 'kaffekopp' ock *kɑ̀pə* 'silverbägare'.

stàm̩bána stambanan men *bàn̩á*
àn̩l̩sarə annorledes » *vì̩ár̩ə* vidare,
drʊsanəs jämte *drʊsanəs* »dråsande» (ramlande) m. fl.

§ 92. *a* i starktoniga stamstavelser förekommer, utom i förlängda, cirkumflekterade former, enligt § 82 c, endast kort. Det motsvarar i regel, med inskränkning för *o* (se § 95) rspr. korta a. Yngre, skolbildade generationer börja använda *a*, men hos de allra älsta är ljudet *a*. Sådant förekommer ofta hos Lars Larsson i Fiskinge m. fl. ock är fullkomligt genomgående hos Anders i Backen. Det vore väl då ej så synnerligen djärvt att dra den slutsatsen, att Askm. för en mansålder sedan under starkton endast hade ett a-ljud, nämligen *a*, ock skriva så. Emellertid tror jag, att skillnaden mellan Askm. ock rspr:s a-ljud är av för komplicerad natur för att helt kunna uttryckas genom beteckningen *a*—*a*. Den vilar säkerligen på den olikhet i tonbildning, i tillgodogörandet av resonansmöjligheter m. m dyl., som råder mellan lantbon i allmänhet ock en i läsning ock tal skolad riksspråkstalande. Denna skillnad, som mäst måste framträda vid språkets klangrikaste ljud, saknar jag medel att uttrycka ock nöjer mig därför med att genom skrivningen *a* antyda, i vilken riktning uttalsskillnaden går. Ex.

haltàn̩a	halvtannat	*patɪ̩st*	baptist
fàs̩t̩á	farstun	*skvab̩ɬa o prat̩a*	skvabbla ock prata
kàl̩ár̩ə	kallare	*skaŋk*	skank, ben
fal̩a	falla[1]	*ɪ̩nkvat̩ɪra*	inkvartera(de)
vaŋkən	varken	*akədì̩ra*	ackordera = prata.

Märk vidare *a* i

traŋk	tröskade	*stal̩də*	ställde
staŋk	stänkte	*fàl̩kə*	falaska
skral̩	skrällde	*gaŋ*	pärs, dust
barj	bärgade	*larp*	larv, skräp
làt̩ə, lat̩	lät, låtit	*flʏagər*	flagor
varʏk	värkte	*ɪ jánsə*	ijåns, nyss
ŋaŋk, ŋak̩	sjönk	*kamǫ́d̩n*	kommoden
taɲ	tagit	*kantǫ́rə*[2]	kontoret
ŋl̩aɲ	slagit	*ɒpsalvì̩ra*	observera.
draɲ	dragit		

[1]) Även 'göra fall, skogsröjning'. [2]) Jämte *kʊntǫ́rə*.

§ 93. I ändelser uppträda a-ljud i en kontinuerlig serie *a*, *ɑ*, *ɑ*, *a*. Eftersom kvaliteten tämligen noga rättar sig efter längden ock denna efter trycket ock detta, särskilt i långa ändelser på flerstaviga ord, är mycket vacklande, blir det nästan omöjligt att uppställa undantagslösa regler för inträdandet av de olika vokalerna i olika ändelser. Man får nöja sig med att fastslå vissa genomsnittstyper. *ɑ* tycks sammanträffa med akut akcent på närmast föregående stavelse. Jfr infin. *a* med föregående grav; orsaken till kvalitetsskillnaden är naturligtvis det historiska ursprunget.

ɑ är normalt i följande ändelser:

a) i best. sing. av fem. subst., som i obest. form sluta på kons. eller starktonig vokal, d. v. s. ursprungligen »starka» fem., t. ex.

sákˌsɑ̀	saxen	*drɑ́ˌtɑ̀*	»dräten», skaklarna
stóŋɑ̀	stången	*flʏ́kˌtɑ̀*	flykten
ɑ́ˌɑ̀	ån	*skɔ̀ˌgbʏˈgdɑ*[*-a*]	skogsbygden
kɔ́ˌɑ̀	kon	*mɪ̀nɪŋɑ*	meningen
dœ́rɑ̀	dörren	*vɛ́gɑ̀*	väggen;

b) i best. plur. av neutrer med ultimabetoning (rspr. *-ən*, *-nɑ*), t. ex.

trɑ́ˌnɑ̀	träden, träna	*spʊ́rɑ̀*	spåren
klʏ́ˌnɑ̀	kläderna	*sónəsfɑ́ˌlɑ*	Sånne-fallen
rɔ́ˌnɑ̀ (plur.)	»ron», höfterna	*brʏgərɪ́ˌnɑ̀*	bryggerierna
bɑ́ˌrɑ̀	bärena	*stɪnhugərɪ́ˌnɑ̀*	stenhuggerierna;

c) i ändelsen *-erɑ̀*, best. plur. till obest. på *-ər*, alla 3 genus, t. ex.

smɪ̀dərɑ̀	smederna	*sʏˈərɑ̀*	skyarna
stɑ́ˌdərɑ̀	städerna	*ɔ̀rərɑ̀*	örona
sɪ̀ˌnərɑ̀	senorna	*ɔ̀gərɑ̀*	ögonen
spɛ̀nərɑ̀	spånorna	*bɔ̀stɑ́ləˌrɑ̀*	boställena;

d) i ultima av best. plur. av nomina agentis på *-ɑrə*, t. ex.

snɪ̀kˌɑ́rɑ̀	snickarna	*mɛ̀stɑrɑ̀*	mästarna
ʂlɑ̀kˌtɑ́rɑ̀	slaktarna	*lɛ̀nsɑrɑ̀*	Lännäsborna
mʉ̀rɑrɑ̀	murarna	*gɔ̀ˌsɑrɑ̀*	godsbefolkningen;

e) i räkneorden 13—19 (*-ɑn* försvagas ibland till *-ˌn*; aldrig *-on*), t. ex. *fɛ́mtɑn* 'fämton', *ʂʊ́tɑn* 'sjutton', *ɑ́ˌlʏtɑn* 'aderton';

f) över huvud taget oftast i ändelser framför *n*, dock växlande med *a*, t. ex.

koṃa kàɻtånəs komma knogande		*jøran*	Göran
koṃa drɒ̣sånəs komma ramlande[1]		*jo̲an*	Johan
là̲kan	lakan	*et vàrvánə*	ett varv, ett tag;
heṃan	hemman		

g) i den gamla advärbändelsen **-an** med fallet **n**, t. ex. *uṇa* 'undan' *saṇavɑ̣r* 'sunnanväder', *ùtalɑ̣̄sa* (fem.) 'ett utelås, hänglås';

h) i stället för det vanliga slutljudande *a* i värbens **a**-konjug. m. fl. ställningar framför enklitiska pron. *-a*, *-a* 'hänne', t. ex. *ja vrìk̲a-á* 'jag vrickade hänne (skanken)' *næstɑ̣-ɑ̣* 'hos hänne';

i) som variant till det normala *a*, särskilt i ändelserna *-ɑ̣rə* och best. plur. *-a*, t. ex. *jàsɻvɑ̣́rə* 'gästgivare', *grànɑ́* 'granarna'.

ɒ.

§ 94. *ɒ̣*, *ɒ* är det ljud, som motsvarar rspr. *ɑ̣*, *o*, uppkommet ur fsv. **o, u,** utom ibland i svagtonig ställning (se § 90). Ljudet väcker genast en främlings uppmärksamhet och undran, och mer eller mindre lyckade försök att karakterisera det finnas i äldre och yngre beskrivningar. Djurklou och Hofberg beskriva det som öppet »u eller mellanljudet **ua**», enligt min mening mycket litet träffande. Lundell i Nord. Fam.-bok: Närke och Noreen, V. Spr. I, s. 109, kalla det öppet **a**. Däremot har Lundell i Landsmålsalfab. s. 99 uppfattat ljudet som *a*, medan Noreen, V. Spr. I, s. 523, i norra Östergötland iakttagit *ɒ* och antar, att Lundells *a* därmed är identiskt. I ock med dessa beskrivningar: *a—a—ɒ* är ljudet också instängt inom vederbörliga gränser. Det skiljer sig tydligt från det min egen Sörmlandsdialekt tillhöriga *ɜ* genom en märklig frånvaro av ö-klang, d. v. s. labialisering. Allt från början har jag betecknat det med *ɒ* efter den beskrivning, som ges i V. Spr. I, s. 522; men jag har ibland varit oviss, huruvida ljudet värkligen varit tillräckligt skilt från *a* för att motivera egen beteckning. Jag misstänker, att en med svenska språket ock de båda ljudens olika härkomst ock skrivning obekant person ej så alldeles genast skulle komma på att skilja ljuden vid en eventuell uppteckning, eller att han åtminstone skulle göra små fel vid gränsens uppdragning. Själv har jag hört mitt eget namn (på Askm. *bɒɾ̲jstrøṃ*) så uttalat,

[1]) Även *drɒ̣sanəs*.

att jag undrat, om den talande trodde, jag hette **Bergström** (*a* framför *r* enl. § 86 a). I grannsocknen Sköllersta finns ett ställe beläget vid ett **bärg** med en vikingaborg ovanpå. Av namnet, *ðmə-hœlabárʏ*, är det ganska svårt att dra någon slutsats, huruvida stället har namn efter bärget eller borgen.

Men detta är ytterlighetsfall. Ljudet i *bɒ̰* 'bud' ligger rätt långt från *ɑ*. Ändå äro övergångarna så sammanhängande, att tillträlle till uppdelning svårligen erbjuder sig, t. ex. att ljudet som kort vore *ɑ*, som långt *ɒ*, vilken regel jag prövat; ej ens kan man uppställa regeln *ɑ r*. Jag nöjer mig med att säga följande:

Motsvarigheten till rspr. **å**-ljud, uppkommet av fsv. **o, u,** är Askm. *ɒ*, vilket särskilt som kort framför *r* varierar med framflyttad artikulation ock delabialisering, erinrande om *ɑ*. Ex.

bórʏən	borgen	*kɒ̰nər*	kvinnor
sɒm[1]	som	*gɒ̰rhɒ̰ɬ*	smutshål
dɒm	dom, dem	*knɒ̰pas*	knoppas
bɒ̰ʈə	borta	*ɒ̰rka*	orka
bɒ̰skɒrʏ	bosskorg	*sókə̰r*	socker
skùrmɒ̰sə	mosse (av vitmossa)	*kɒ̰k̰*	kock
blɒ̰sa	blossa	*rɒ̰k̰*	rock
àbɒ̰́rə	aborre	*plɒ̰ɳka*	plocka
strɒ̰kə	stråke	*dóḳtor*	doktor
brɒ̰t	(sten)brott	*álgɒt*	Algot
lɒ̰ta	lotta	*kɒpə̰rál*	korpral
lɒ̰	ludd, hår; låda(vb)	*kɒntó̰rə*[2]	kontoret
drɒ̰ppə	droppe	*kɒnséft*	koncept.

Anm. Som synes, står *ɒ* även framför *k̰*. I det fallet följer en dialektgräns sockengränsen i väster, i det att grannsocknen Sköllersta i denna ställning har *o*. Skillnaden är tydlig t. ex. mellan de tätt på var sin sida om gränsen belägna byarna Köpsta ock Skruke. Jag har även hört en medelålders infödd Askersbo med väl bibehållen dialekt påfallande ofta uttala *o* framför *k̰*. Ljudet *ɒ* är visserligen det dialektdrag, som den yngre allmogen först observerar ock strävar att lägga bort, så att numera just ingen medelåldring i samtal med en härreman genomgående använder det; men det synes mig åtminstone sannolikt, att dess ersättande med *o* tidigast genomföres framför *k̰* på grund av granndialektens inflytande.

[1]) Jämte *sum*.

[2]) Jämte *kantɒ̰rə*.

Märk *ɒ* i

lɒ̲	ludd	*lɒn̲*	lönn
bɒs̲kə	buske	*stɒ̲r, stɒ́rə, stɒs̲t*	stor, större, störst
lɒs̲t	lust	*lɒra*	låga, flamma[2]
rɒs̲ka	ruska (subst.)	*s̲l̲ɒs̲, s̲l̲ɒ̲*	slåss, slå
bɒ̲	bud	*nɒ̲r*[3]	när
pɒt̲	liten sjö	*mɒ̲r*	moras, skräp
rɒt̲na	ruttna	*mɒ̲ra*	»måra», värka
tɔ̀pə	tupp	*ɑ̀l̲rɔ́n̲a*	skogstuva[4]
tɒs̲t	törst	*ɔ̀p̲rɔ́n̲ŋ*	källåder
hɒv̲də	huvudstupa	*rɒmɟa*	skrika, föra oljud
hɒv̲da	»hövda»[1]	*sɔ̀p̲ər*	fullmogna jortron
fɒ̲l̲ɑɒ̲ə	fölunge	*skrɒp̲anstə*	mycket
stɔ́p̲ə	stöpet	*kɔ̀v̲ən*	stugan
trɒt̲na	tröttna	*kapərɔ́t̲ər*	knallhattar[5]
mɟɒl̲k	mjölk	*lɒka*	ränsa
rɒn̲	rönn	*drɒsa*	falla ymnigt, ramla;

gl̲ɔ̀p̲tɑ́g stort tag m. fl. sammansättningar med förstärkande betydelse ock *gɒ̲r* 'gorr, smuts' såsom första sammansättningsled = 'mycket'.

o.

§ 95. *o* förekommer endast som kort. Det motsvarar i regel rspr. korta **å**, uppkommet ur fsv. **a**; ex.

ɔ̀g̲ən	ångan	*mónd̲ar*	måndag
log̲ər	lång	*hol̲t*	hållit
svog̲	smärt, utsvält	*ɔ̀s̲kɨ̀l̲*	åskil
von̲a	bry sig om	*ot̲ə*	åtta
bɨ̀l̲stónd̲ɪg	»biståndig» hållbar	*mot̲*	mått,

samt förkortade former av *ɑ̲*: *d‿æ sɑ̲ grɑn̲t dæ‿sɔ* 'det är så grant där så', *d‿æ uto jɔ̀r̲ans* 'det är lögn', *gónəs* 'gående'.

§ 96. *o* motsvarar rspr. **a** i vissa ord, som synes, särskilt framför **m** fordom följt av **b** ock **n** fordom följt av **d**. Många av dessa former äro numera ganska sällsynta, ersatta av *a* ock endast använda i obevakade ögonblick. En del har jag hört

[1]) Göra huven på (spik).
[2]) Jfr fsv. logra.
[3]) Jämte *nɑ̲r*, *nər*.
[4]) På fuktig mark, ofta bevuxen med **al**.
[5]) Till gamla kronogevär.

endast av Anders i Backen ock Lars Larsson i Fiskinge. Orden äro:

dom	dam[1]	*hon*	hand
doma	damma[2]	*blɒna*	blanda
kom	kam	*stronsat*	strandsatt[4]
lom	lam (subst.)	*ognar*	agnar
ón	andedräkten	*oska*	aska
ɨ ón, ónå	en and, anden	*pɔ̀tóska*	pottaska
ontæpa	andtäppa	*osk*	ask (kärl)[5]
òndra	sko medarna[3]	*oks*	ax
ron	rand	*óksəl*	åxel
bon	band	*ot*	konj. att[6]
son	sand	*gol*	ofruktsam[7].

rɔ̀gsón ortn. Rågsand

Djurklou anför fler exempel, som jag ej träffat. Ljudet är enl. honom s. 8 »nästan såsom ao eller kort å». Jag har aldrig funnit någon skiftning, avvikande från rent *o*, eller några övergångsformer mot *a*. Orden med *a* i dessa ställningar äro lika utpräglat rena, ock växlingen måste jag förklara såsom dialekblandning.

Märk det ensamstående *koma*, *kom* 'komma, kom', i vilket ord jag, de hundratals gånger ordet möter, aldrig, ej häller i Sköllersta, hört något *ɒ*, utan alltid rent *o*. Lundell Nord. Fam.-bok, art. »Närke» anför emellertid *kammæ* 'komma'.

§ 97. *o* motsvarar i ett fåtal ord i svagton rspr. kort o ← fsv. o, u: *mɔ̀ro* (jämte *mɔ̀ro*) 'morgon', *mìsɒməsáfto* 'midsommarafton', samt lånordet *dóktor* 'doktor'.

a.

§ 98. *a* förekommer lexikaliskt endast såsom långt ock motsvarar i stammen rspr. långa a; ex.

grà̀vər	gravar	*fa spɔ̀dágar pa*	få spordagar på[8]
kvà̀nər	kvarnar	*spà̀sáma*	sparsamma

[1]) Ty. staub.
[2]) Men däremot *damnar* = (vatten)dammar.
[3]) Jfr fsv. andurstang.
[4]) Men *lan* 'land'.
[5]) Men *ɨ áskər* 'en ask' (trädet).
[6]) Endast av And. i Backen.
[7]) Jfr gall-ko.
[8]) Höra talas om.

kɑ̗vɬa brɔ̗	»kavla bro»[1]	*drɑ̗kə*	»drake», fogelhane
vɑ̗sə	»vase»[2]	*lɑ̗gə*	lave
tɑ̗ʈə	talte	*vɑ̗r*	varsam, rädd.

Märk *ɑ̗* i

sɪgɑ́rər	cigarrer	*ɑ̀ɬrɔ́n̪ɑ*	skogstuva[3]
ɑ̗lmogən	allmogen	*gɬɑ̗nar mjɒ̗ɬk*	gällen mjölk
ɑ̗lmænɪŋ	allmänning	*gɬɑ̀vátn̪*	blänkande vatten-
smɑ̗tra	smattra		pussar.

§ 99. *ɑ̗* är normalt i följande ändelser, motsvarande rspr. korta a:

a) i personordsändelsen *-arə* i sing., obest. plur. samt best. plur. i det fall, att biton ligger på penultima (se § 103, b, 1), t. ex.

stɯ̗rɑ̗rə	åskådare sg. o. pl.	*snɪ̀kɑ̗rɑ̀*	snickarna
skɔ̗ɑ̗rə	hovslagare » » »	*tɔ̀rpɑ̗rɑ̀*	torparna
skɔ̗vɑ̀ktɑ̗rə	skogvaktare » » »	*lɛ̀rɑ̗rɑ̀*	lärarna
mæ̀stɑ̗n̪	mästaren	*mæ̀stɑ̗rɑ̀*	mästarna;

b) i komparativändelsen *-arə*, t. ex.

snʏ̗gɑ̗rə	snyggare	*lɑ̗̈gɑ́rə*	lägre
sɑ̀ŋkɑ́rə	sankare	*rɪ̀nlɪgɑ́rə*	renligare;

c) undantagslöst i best. plur. *-ɑ̗r* till de flästa mask. ock några fem., t. ex.

vɪ̀ɑ́r	Viad-borna	*bɑ̀ŋɯgɑ́r*	barnungarna
slʊ̀sɑ́r	slussarna	*æ̀gɑ́r*	ängarna
kɬɑ̀dɑ̗́r	kladdarna	*vɛ̀gɑ́r*	väggarna;

d) växlande med *ɑ̗* i den jämsides med ovannämnda *-ɑ̗r* brukade ändelsen i best. plur. *-ɑ̗*, t. ex. *flʏ̗gɬɑ́* 'flyglarna', *dɪ der hɑ̀rɑ́* 'de där härrarna';

e) i best. sing. av svaga fem., undantagslöst inom simplex, t. ex.

fɪ̀kɑ́	fickan	samt i *mɔ̀rɑ́*	modern
kɑ̀ʈɑ́	kartan	*sʏ̗strɑ́*	systern
ʂɑ̀rɑ́	kärran	*dɔ̀trɑ́*	dottern
drɪ̀kɑ́	drickan (-t)	*ɪ bɔ̀rɟɑ́*	i början;

f) i stället för vanligt *a* i ordslut före obetonat enklitiskt pronomen, vanligast vid värb, men även vid andra ord, t. ex.

kɑ̀lɑ̗́-t	kalla (-de, -t) det	*kasɪ̀rɑ̗r-e*	kasserar det
mɑ̀ɬɑ̗́ɲ	målar(honom)den	*næ̀stɑ̗́-n*	»nästa» (hos)
nʏ̗ʈʂɑ̗́r-e	nyttjar det		honom[4].

[1]) Lägga botten av virke. [2]) Halmknippa.
[3]) Möjligen av al, Alnus. [4]) Eljest *næsta*.

Men jag har även upptecknat annan tryck- och längdfördelning: *han mɑ̀tar-é* 'han matar det'. Pron. *a*, *ɑ* 'hänne' torde alltid ha så pass mycket tryck, att föregående vokal ej kan förlängas. Jfr § 93, h.

g) Som enklitiskt pronomen 'hänne' växlar *-a* med *-ɑ*. Ex. i § 93, h.

ɑ.

§ 100. *ɑ* förekommer lexikaliskt endast såsom långt och motsvarar i regel rspr. långa å uppkommet ur fsv. a; ex.

gɑ̄ɬabrɨ̄v	»gårdsbrev»[1]	*vɑ̄sɑ̄*	vårså
ɑ̄ratɑ̄ɬ	årtal	*sɑ̀gər*	sågar (plur.)
et ɑ̄k	ett åkdon	*fɑ̄rabɨ̄tə*	fårbete
ɨ ɑ̄ra	en åder	*gɑ̄k*	gå!
ɑ̄kər	åker	*vìɡarɑ́*	»ving-rå»[2]
sɑ̀tər	(hö-)såtar, lass	*stɑ̄*	stå.

Märk *ɑ* i

nɑ̄r	när (starkt.)	*ɑ̄vunsɯ̄kər*	avundsjuk
ɑ̄	av	*vɑ̄nmækɨ̄ɬt*	»vanmäktigt»[4].
ɑ̀vut	avigt[3]		

o.

§ 101. *o̱ o*, motsvara i regel rspr. *o*; ex.

jo̱ɬ	gjort	*ko̱ka*	koka
to̱s	tordes	*bo̱d*	bott
bo̱r	bon (plur.)	*plɬomə*	plommon
vɑ̀rkó̱ŋ	väderkorn	*mòskəl*	»morskel»[5]

samt negativt och pejorativt prefix *o-*: *ó̱tɑ́kt* 'otäckt', *ò̱lɑ̱́tə* 'oläte'; växlande med *o* i *mɯ̄ro* 'morgon', *ɑ̀fto* 'afton'. (Rspr. **-on** i de flästa övriga ord motsvaras av *-ə* eller *-a*.)

Märk *o* i

ho̱num	honom	*no̱t, nɔ̱tər*	nöt, nötter
fos̱la	forsla	*o̱k*	pret. av »åka»
oṟka[6]	orka	*tò̱dɨ̱sə*	tordyvel.

[1]) Köpehandlingar. [2]) På väderkvarn.

[3]) Formen säges av Djurklou vara i utdöende; i Askm. lever den friskt än i dag.

[4]) = (hett) så man kan svimma.

[5]) Öknamn på barnmorskans man. [6]) Vanligt jämte *ɔr̥ka*.

PROSODI.

Intensitet.

§ 102. Den exspiratoriska huvudakcenten inom ordens stam har så gott som undantagslöst samma plats som i rspr. Av undantag har jag endast upptecknat:

prèd̲i̲ka	predika	*a̲fæ̀k̲tər*	»affekter»[1]
fùn̲di̲ra	fundera	*o̲fán̲tli̲gər*	ofantlig.
fo̲rbȕ̲	förbud		

Ett enstaka hört *hùs̲ərbó̲stæləra* 'husarboställena' (av Anders i Backen) beror troligen på någon omtydning av ordet ock uppväges av akcenten i *hus̲à̲t̲æ̀pa* 'husartäppa' (And. Pers.).

§ 103. Askm. har starkt, halvstarkt eller svagt bitryck i en del ändelser, där rspr. endast har intens. 1 eller 0. Biakcenterna måste ju i satssammanhanget växla styrka ock t. o. m. plats; det är därför svårt att ange det normala. Att ta fasta på den starkaste hörda intensitetsformen, beteckna den som »lexikalisk» ock svagare former såsom ovidkommande »försvagningar i satssammanhanget» vore ju en enkel utväg; men den skulle ibland leda till en beskrivning, som betänkligt avveke från den faktiska, vanliga värkligheten. Det vållar också en viss svårighet att anpassa det fyrledade siffersystemet. Mellan 1 ock 2 har jag ansett mig behöva $1^{1}{}_{2}$, enär en del ändelser betydligt överstiga intens. 1 (typen **lå³d¹a**), men knappast uppnå den betydliga styrka, som fordras av en typisk intens. 2 (typen **bå³thu²s**). Denna intensitetsgrad har jag kallat »halvstarkt bitryck» (akc. $1^{1}{}_{2}$). För denna akcentgrads beteckning i skrift hade jag uppfunnit ett särskilt tecken, men vid tryckningen visade det sig för kostsamt att anskaffa nya typer därtill. Tecknet ′ måste alltså här beteckna både akc. 2 ock akc. $1^{1}/_{2}$, varvid dock är att märka, att ′ över hellång stavelse (–) betyder akc. 2, över halvlång stavelse (∼) akc. $1^{1}/_{2}$.

[1]) Gester, grimaser.

Efter detta system skall jag framställa vissa normaltyper, med angivande av de viktigaste variationerna. Märkas bör, att de värkligt tunga ändelserna endast finnas hos synnerligen ålderdomligt talande personer, mäst utpräglat hos Anders i Backen. Analogt med förhållandet vid a-ljudet (§ 92) skulle jag vid en särbeskrivning över hans språk utan större tvekan tilldela gruppen b nedan intens. 2 (ock hellängd).

a) **Starkt bitryck** (2, ˈ) vilar på följande ändelser:
1) best. plur. av typen *òl̗sa̗r* 'oxarna', *pɨ́ŋka̗r* 'pojkarna' (fler ex. i § 99, c);
2) best. plur. av typen *hàga̗* 'hagarna' (§ 99, d);
3) best. sing. fem. av typen *pɨ̀ga̗* 'pigan' (§ 99, e);
4) best. sing. neutr. av typen *d'ke̗* 'diket' (§ 74).

b) **Halvstarkt bitryck** (1½, ˈ) vilar på följande ändelser:
1) nomina agentis av typen *mæ̀s̗ta̗rə* 'mästare' ock böjningsformer utom den alternativa best. plur. *mæ̀s̗tarå* jämte *mæ̀s̗ta̗rå* (fler ex. § 99, a);
2) komparativer av typen *kàl̗a̗rə* 'kallare' (§ 99, b);
3) adjektiv i positiv av typen *rɨ̀k̗tɨ̗gər*[1] med böjningsformer utom neutr. sing. *rɨ̀k̗tɨ̗t*;
4) adjektiv i positiv av typen *jæ̀k̗ɨ̗ga̗r* 'djäklig' med böjningsformer utom neutr. sing. *jæ̀k̗ɨ̗ùt* (fler ex. § 78);
5) förlängda ändelsen *a̗* framför svagtonigt enklitiskt pronomen: typerna *mà̗ta̗-ŋ* 'matar honom', *kàl̗a̗-t* 'kalla(t) det (fler. ex. § 99, f).

c) **Svagt bitryck** (1, ˈ) vilar (utom i den mängd fall, då Askm. överensstämmer med rspr.) på ultima av typerna:
1) *flɨ̀k̗ərå* 'flickorna', *smìdərå* 'smederna', *stæ̀l̗ərå* 'ställena' *mæ̀s̗tarå* 'mästarna' liksom i rspr., men en hårsmån starkare;
2) *stà̗dərå* 'städerna', *bɑ́rå* 'bärena', *grɨ́nå* 'grinden', *kó̗å* 'kon'.

I best. form. neutr. av typen *hú̗sə* 'huset' märkes stundom på ultima en svag ansats till tryck, dock ej så stort som intens. 1. Jag har därför lemnat den obetecknad.

Utöver det ovan anmärkta har jag ej funnit några från rspr. skiljaktiga intensitetsförhållanden. Vanliga tvåstaviga ord med

[1] Men *rɨ̀k̗tɨ̗(g)*.

grav ha intens. 1 på ultima, t. ex. *pɻgå* 'piga', ock de med akut ha otryck, t. ex. *pójkən* 'pojken'.

Genom ovannämnda tryckstarka, långa ändelser får målet en trögtflytande, spondeisk karakter. Det står delvis kvar på den ståndpunkt i fråga om tryckfördelning inom trestaviga ord, som rspr. under medeltiden anses ha intagit. Se t. ex. Kock Sv. akcent I, s. 122 ff. (jämför dock nedan angående plur. *-ard* till ord på *-ɑ́rə*).

§ 104. Sammanträffa flera stavelser, som var för sig göra anspråk på tryck (ock längd), uppstår tävlan om makten, ock resultatet kan bli ganska olika, som synes vid behandlingen av de vokaler, som ingå i ändelser ock som växla allt efter tryck ock längd. Resultatet kan bli en jämn fördelning; så har jag hört ett uttal *ɑ̀rbɻtɑ̀rɑ̀* 'arbetarna', därvid jag ej kunde avgöra, vilken av de tre sista stavelserna som uppbar starkaste trycket. Men oftare segrar språkets strävan till rytmisering, ock en stavelse framhäves på bekostnad av de övriga. Valet kan härvid växla. Ibland kan t. o. m. en ändelse dra till sig trycket från stamstavelsen, t. ex. *skɔ̀vɑ̀ktɑ́rə* 'skogvaktare', *bɑ̀ɳɳgɑ́r* 'barnungarna'. Av *rɔ̀lɻgər* blir i regel *rɔ̀lɻgɑ́rə* 'roligare' etc., men komparativer av typen *rɔ̀lɻgɑ̀rə* förekomma. Personord på *-ɑ̀rə* ha i best. plur. två regelbundna akcentueringssätt: *mæ̀stɑ́rɑ̀* ock *mæ̀starɑ̀* 'mästarna', av vilka det första är vanligast hos äldre personer. Målet tycks i detta hänseende genomleva en övergångsperiod, som rspr. redan genomgått.

§ 105. **Olika arter av exspiratorisk akcent.** Askm. har akut ock grav akcent av samma natur som i rspr.

I språktakter bildade av enkla ord växla dessa akcentueringssätt i nästan fullständig överensstämmelse med rspr. Undantag bilda de cirkumflexer, som beskrivas i § 106, samt orden *rɛ́nəl* 'rännil' ock *gónəs* 'gående'.

I sammansättningar förekomma båda akcenterna omväxlande såsom i rspr., men jag har här iakttagit ett ringa ock till synes regellöst antal fall med akut (hos en del växlande med grav), där rspr. har grav. Detta inträffar ibland även, då första sammansättningsleden fristående har grav. Ex.

ɑ́skəsfɑ́lɑ avsöndringarna från byn *ɑ́skər*
sónəsfɑ́lɑ » » » *sònə*[1]; vidare

[1]) Men *tʏ̀bəsfɑ́lɑ* avsöndringarna från byn *tʏ̀bɬə*.

mi̯ksmæ̀sa	Mikaelsmässa	*vi̯bʊ́ʂkə*	videbuske[2]
ǫ̀nsbá̯kən	Odensbacken	*ny̌bårɉ*	Nyberg
vɛ́rkvą̀ɳ	väderkvarn[1]	*ǫ́tæ̀kt*	otäckt[3].

I några fall torde väl motsatt förskjutning ha ägt rum, t. ex. i uttryck sådana som *i̯ tò̩sdą́sə* 'i torsdags' etc.

Anm. 1. Antydan till en särskild akcentform för vokativ har jag hört i tillropet *dóna*, *dóna* hundnamnet 'Donna'.

Anm. 2. Den i rspr. någorlunda genomförda regeln, att upptakt följes av akut, gäller icke för Askm., t. ex. *bɪtą̀ɫ̀a* 'betala', *regì̯ra* 'regera'.

§ 106. Cirkumflex av två slag förekommer: grav-cirkumflex, betecknad ^, ock akut-cirkumflex, betecknad ˇ.

Den förra, som ju gränsar till ock ibland övergår i tvåstavighet (se § 82, c), har den grava tvåstaviga taktens intensitetsförhållanden sammanträngda inom en stavelse, alltså långsamt avtagande + tilltagande intensitet. Den senare intensitetsökningen faller vid konsonant slut huvudsakligen på slutkonsonanten (detta gäller även akut-cirkumflexen). Den förekommer regelbundet enligt § 82, c (se exemplen), ock därjämte i ett fåtal ord liksom i rspr., såsom *jâ* 'ja', *jô* 'jo', *hî̯n* 'hin', *fą̂n* 'fan'.

Akut-cirkumflexen företer den akuta tvåstaviga taktens intensitetsförhållanden samlade inom en stavelse, alltså hastigt avtagande + stigande. Den är ofta föga markerad, stundom märkbar endast såsom en hastig vaggning i intensiteten, ock övergår lätt till enkel akut akcent. Den förekommer endast, då en stavelse med grav-cirkumflex i sammansättning får akut (ex. § 83).

Kvantitet.

§ 107. Kvantitetsförhållandena i ordens stam överensstämma i grunddragen med rspr. Några speciella räster eller värkningar av fsv. kortstavighet i starkton har jag ej spårat; en starktonig stavelse har antingen vokal- eller konsonantlängd. Undantag bilda orden **kedja, smedja, vidja,** där stamstavelsen är helkort: *ʂĕ̯a*, *smĕ̯a*, *vĕ̯a*, ock vilka sålunda från kvantitetssynpunkt inta en fullkomligt enastående ställning. Ordet 'tredje' tycks ut-

[1]) Jämte ˣ ˣ.
[2]) Men *vi̯mɉ́ɫ̀ar* 'videmjärdar'.
[3]) Med emfas.

veckla sig i samma riktning, men har ej hunnit längre än till *trɛ̆d̯ɒ*, med en viss obestämd halvlängd. Ordet 'midja' saknas i dialekten. En undantagsställning intaga även stavelser med kort vokal + *l*, som ju ej tillåter någon förlängning. En sådan stavelse kan emellertid aldrig förekomma i slutljud eller framför vokal; den måste alltid följas av konsonant. Den kan väl teoretiskt kallas kort (se Noreen, Vårt Språk II, s. 139), men värkar knappast så för örat, åtminstone inte då konsonanten hör till den ifrågavarande stavelsen, t. ex. *jalp*; jfr *jal-pa*[1].

§ 108. Längdens relativa fördelning mellan vokal ock konsonant är, så vitt jag kunnat uppfatta, lik rspr.; möjligen något avvikande i cirkumflekterade stavelser, särskilt de med ursprunglig konsonantlängd ock senare förlängd vokal, i synnerhet under akut-cirkumflex. Där synes mig längden någorlunda jämt fördelad mellan vokal ock konsonant, men detta är svårt att avgöra med blotta örat. Ex. äro *grăn* 'grannen', *i̯nbŭn* 'inbunden', *ŏnsbáka̯n* 'Odensbacken'; möjligen snarare *grɑ̯n*, *i̯nbɑ̯n*, *ɔ̯nsbaka̯n*.

§ 109. Askm. har fått vokallängd mot rspr. konsonantlängd i följande av mig upptecknade ord:

mɒ̯rɒ	morgon[2]	*krɒ̯sa*	krossa
bɒ̯r	borr	*blɐ̯ɒ̯sa*	blossa
à̯bɒ̯́rə	aborre	*mɒ̯sə*	mosse, mossa
dɑ̯́rå	dörren	*ʂi̯slɑ̯̆gər*	kittlig
sɪgɑ̯́rər	cigarrer	*drɒ̯pə*	droppe
gɒ̯r	»gorr», smuts	*spi̯kflæ̆sk*	spickefläsk
ɑ̯r	ärr	*lɒ̯k*	lock
spɑ̯ra	»spärra», sprita	*bɪ̯k*	beck
bɒ̯də	bolde, böld	*bɪ̯t*	bett
mɑ̯̆d̯	mäld	*høgt*	högt
bød̯	böld	*væplɪ̯ŋ*	väppling
hɒ̯nɪ̯ŋ	honing	*dɑ̯tər*	dotter
à̯lmɔ̯́gən	allmogen	*rù̯tn̩*	rutten
a̯lmænɪ̯ŋ	allmänning	*brɒ̯t*	(sten)brott
lɒ̯sa	lossa	*smɑ̯tra*	smattra
dʉsɪn	dussin	*skɒ̯t*	skott

[1]) Kallstenius, Värml. Bärgslagsmålets ljudlära s. 49, upptar också *gɵlv* som långt.

[2]) ock alla dess böjningsformer.

lɒ̣ta	lotta	*vɪ̣t*	vett
te lɒ̣ta	till lott-delning[1]	*ɔ̀phɪ́ta*	upphettad
pɔ̀tɔ́ska	pottaska	*skɒ̣ta*	skotta,
brɒ̣tas	brottas		

samt i alla ord, som under cirkumflex fått förlängd vokal, se § 82, c ock jfr § 108.

§ 110. Konsonantlängd motsvarande rspr. vokallängd finns i

a) *bɥn̯* byn *vetə* vete (säd)
gónn̯əs gående *svàt̯stár̯ar* starar.
prom̯ pråm, hövagn

b) Om ett långvokaliskt ord står utan paus framför ett svagtonigt pronomen eller advärb ock slut- eller uddljudande konsonant skiljer de båda ordens vokaler, överföres det föregående ordets vokallängd på den följande konsonanten. Genomgångsstadium är förmodligen det föregående ordets förkortning i svagtonig proklis: *'mæ dɛ́j* 'med dig'. Ex.

mɛ́ˌd̯ɛj	med dig	*fɔ́ˌs̯æj*	för sig
mɛ́ˌm̯æj	med mig	*ɪˌs̯æj*	i sig
mɛ́ˌs̯æj	med sig	*dɪ jɔ́ˌsɔ*	de göra så.

Anm. Vokalförkortning utan motsvarande konsonantförlängning har inträtt i *jɔkpɑ̯rər* 'jordpäron, potatis'.

§ 111. Kvantitetsförhållanden i ändelser.

Inom de för Askm. karakteristiska tryckstarka ändelserna, som nämnas i § 103, följer, så vitt jag utan mätningsapparater kunnat finna, i regel en proportionell längd det större eller mindre trycket. Försvagas detta i satssammanhanget, minskas längden, ibland ända till korthet.

Det med ˊ betecknade halvstarka bitrycket följes av en längd, som något understiger Noreens »halvlång» (typ: -val i grundval), men betydligt överstiger hans »halvkort» (typ: -la i alla). För att ej behöva för många tecken skiljer jag i Askm. endast på 3 längdgrader:

hellängd, betecknad –, innefattande Noreens hel- ock halvlängd (för örat bra litet skilda; jfr V. Spr. II, s. 108);

halvlängd, betecknad ˷, utgörande det ovan nämnda mellanstadiet mellan halvlång ock halvkort;

---

[1]) hälftenbruk.

korthet, obetecknad = Noreens hel- ock halvkort. Se Noreen, V. Spr. II, s. 105 ff., 138 ff.

Av de i § 103 nämnda ändelserna har gruppen a sin hellängd skyddad av intens. 2, så länge denna upprätthålles; ock som, särskilt inom typerna 1, 3, 4, just tryck ock längd jämte den av dessa beroende vokalkvaliteten utgöra själva böjningsmedlet, alltså uppbära en viss betydelse, lida de mera sällan någon större minskning.

Grupp b har halvlängd, men den växlar mycket. I enstaka fall kan man få höra nästan hellängd, men mycket oftare, även i gammaldags, lugnt tal, avknappas halvlängden.

Inom grupp c finns på ultima en längdgrad, som jag ibland varit benägen att beteckna med ~, då den är något drygare än i rspr. Men detta kunde ge en överdriven föreställning. Jag låter den därför vara obetecknad ock nöjer mig med detta påpekande.

Musikalisk akcent.

§ 112. Denna sida av Askm. har för en vid Mälardalens rikspråksform van person inget främmande eller påfallande. En undersökning skulle naturligen icke dess mindre vara av intresse, men mitt öra är ej tillräckligt fint för att bestämma några detaljer. Jag har endast konstaterat, att målet har de båda huvudarterna av tonfall, vid akut fallande, vid grav sjunkande-stigande. Jag har även tyckt mig iaktta, att särskilt i sammansättningar med akut såsom i § 105 den sjunkande intervallen är tämligen stor, kvart eller kvint.

De båda cirkumflexarterna förete den grava, respektive den akuta taktens tongång sammanförda på en stavelse.

REGISTER

över rikssprâksljudens regelbundna motsvarigheter i Askersmålet. Här upptas endast större grupper ock sådana, som givit anledning till regler av så pass vittgående formulering, att de sträcka sig utöver de anförda exemplen.

Buckaler.

Motsvarighet finns till

rspr. *b* § 2
p § 3
m § 4
f §§ 5, 6
v § 2 anm., § 7
w § 8
t §§ 9—13, 15
d §§ 16—20
l §§ 21, 43, 52
lt § 36
ld § 38
ls § 61

rspr. *l(ə)n* § 44
lf § 61
n §§ 24—31
s §§ 33, 35
sl § 45
ʈ(rt) §§ 36, 37
ɖ(rd) §§ 39, 40, 53
ɖ(rd) + 1 § 43
ɭ(rl) §§ 22, 41, 42
ɳ(rn) § 44

rspr. *ʂ(rs)* §§ 46, 61
r §§ 47, 50
rf § 61
(j)ʂ § 51
j §§ 54, 55
ɧ, *k* § 56
g, *ɡ* §§ 57, 58
ɣ, *ʁ* § 59
ʃ-ljud (*ʃ ʃ*, *ʂ*) §§ 60, 61
h § 62.

Vokaler.

Motsvarighet finns till

rspr. *i* §§ 63—67, 72, 73
y §§ 63—65 68, 69, 85
e §§ 70, 71, 75
ø § 76
ɯ § 78
æ §§ 77, 79, 86 a

rspr. *ə* §§ 73, 74, 80, 81
əɳ §§ 82, 83, 93 a, b
ɞ § 84
a § 77
ʉ § 89
ɤ § 76

rspr. *ɑ* §§ 86 b, 91, 92, 93 b, c, d, f, g, i, 96, 99
o §§ 81, 90, 93 e, 95, 97
ɑ § 98, 99
ɑ̈ §§ 94, 100
ɔ § 101.

Ordlista.

I följande ordlista upptagas alla de i avhandlingen citerade ord och former, som tillhöra Askm. och skrivits med landsmålsalfabet. Uttryck, som bestå av flera ord, upptagas odelade och återfinnas sålunda under första ordets begynnelsebokstav. Undantag göra sådana fall, då subst. i avhandlingen försetts med obestämd artikel för att visa genus: ordlistan utesluter artikeln, och ordet återfinnes således under sin egen begynnelsebokstav. Som uppslagsord användes närmast motsvarande riksspråksord, om detta är så lika, att det möjliggör ett lätt igenkännande. Därvid fästes huvudvikten vid den praktiska synpunkten, att orden om möjligt ha samma begynnelsebokstäver, och möjliga skiljaktigheter i bildning och etymologi lemnas ur räkningen. Finns ej motsvarande praktiskt användbart riksspråksord, konstrueras ett sådant, d. v. s. dialektordet överföres i ljud och skrivning till riksspråksform. Värkar denna »gjord», förses ordet med citationstecken; blir det obegripligt, tillfogas översättning inom parentes. Siffrorna hänvisa till § och moment.

-a (hänne) 99 f, g.
aborre 94; 109.
ackordera 20; 81 märk 92.
aderton 52 b; 53; 93 e.
Adolf 6; 21,8.
affekter 5; 102.
afton 5; 26; 101.
agnar 96.
aldrig 19 b; 58; 66.
Algot 21,5, märk; 94.
allmogen 52, b; 98, märk; 109.
allmän 21,5 märk.
allmänning 79; 98, märk; 109.
Almbro 52 b.
aln 21,5
»alrönna» (tuva) 94, märk; 98, märk.
Anders Persson 81.
and(en) 96.
ande(dräkten) 96.
andra 19, b.
»andra» (sko medarna) 19, b; 96.
andtäppa 96.
anlessare 21,3; 91.
annan 30.
»annarstuguflickorna» 61.
apotek 2, anm.
arbetarna 47; 104.
ask 47, anm.; 96.
aska 96.
Askers-fallen 21,2; 105.
Askersund 56; 89.
asp 3.
astma 13.
att 96.
av 7, anm.; 100, märk.
avigt 9; 58; 78, märk; 100, märk.
avlönad 21,6, a; 76.
avundsjuk 100, märk.
ax 96.
axel 96.
axgången 59.

banan 91.
band 14; 96.
baptist 3, anm.; 92.
barnbarn 44; 87.
barndom 40.
barnslig 46.
barnungarna 49, c; 50, a, 99, c; 104.
beck 70, anm.; 109.
begärde 39; 54; 75.

Bergström 94.
beskt 9; 71, b.
besynnerligt 9; 21,3 48; 68; 71, a.
beta (bit) 2; 9; 70.
betala 105, anm. 2.
bett 109.
bette (betade) 75.
bettet 70, anm.
binder 19, b.
Biskopskvarn 3, anm.
biståndig 57; 95.
bitvis 33.
bjuden 19, e; 82, c.
bjuder 78; 80.
bjälke 52, b.
björnen 82, b.
blad 49, b; 52, a
blanda 19, b; 96.
bli 23.
blixtra 13; 72.
blodet 12; 57, märk.
blossa 94; 109.
blå 2.
bläda 52, a; 86, b, not.
blöda 19, d.
blött 84.
bo 2.
boden 19, e, anm. 1.
bolde 21,5; 38; 109.
bolden 82, a.
bolma 52, b.
bon 101.
bord 53.
borgen 94.
Borgström 94.
borr 47; 109.
borta 81, märk; 94.
bortdömd 40.
bortlagd 41.
borttagen 37.
bosskorg 94.
boställena 93, c.
bott 20; 101.
botten 82, a.
bottenlös 33; 87.
bra 2.
breda 19, e.
brodden 19; 82, a.
brorson 61.
brott 94; 109.
brottas 109.
brudmarscher 61; 78.
brunnit (-et) 73.
bruska sönder 90, märk.
brutit 78.
»brygg»(bryggning)57.
bryggerierna 50, b; 66; 93, b.
brände 19, b, und.
bränd(-t) 18, und.; 20.
bröd 18; 19, e, anm. 3.
brösta 84.
bröt 76.
bubbla 2.
bud 94 ock märk.
buda 19, d; 86, b, not.
bukig 78, märk.
bundet 10, b.
buren 82, c.
burit 47.
buske 94, märk.
by 2.
bygden 91.
byggd (-t) 20.
byggt mycket nytt 68.
byka 76, märk.
byn 25; 82, b; 110, a.
byxor 85.
båda 19, e, anm. 4; 57, märk.
»bålstryka» (göra slö) 61.
båt 2.
bären 47; 77; 93, b; 103, c.
bärgad 54, anm.; 86, a.
bärgade 92, märk.
bärgat 10, a; 54; 90 märk.
bärg 54; 86, a.
bärgkullen 83.
bärgsel 54, anm.
bärgslagen 41; 86, a.
böcker 84.
böld 38; 109.
bölden 82, a.
bölja 52, b; 84.
börda 53.
cigarrer 33; 98, märk; 109.
cykel 52, e.
daggiga 16; 78, märk; 86, b.
Dalin 21,6, c.
dam 96.
damma 96.
dammar 32; 96.
»danär» (där) 32, 79, märk.
darrhänt 20; 62.
»darrig» 16.
de 67.
de där härrarna 50, a; 99, d.
de där svarta gubbarna 61; 77.
de göra så 61; 110, b.
de lågo inkvarterade 19, a.
de voro försäkrade 19, a.
dem 94.
den där släkten 41.
det 11; 17; 74, b.
det stals 61.
det tör väl 48.
det tör väl rägna i morgon 21,8, anm.
det är förbättrat 10, b.
det är lördag 58.
det är meningen det 11.
det är mera för törst än för lust 42.

det är så grant där så 95.
det är utav Görans 95.
dig 54; 79, märk.
dike 66.
diken 49, b.
diket 10, c; 74, a; 103, a.
din 26.
djäklig 52, a; 54; 103, b.
doktor 90; 94; 96.
Donna 105, anm. 1.
dotter 109.
dottern 99, e.
drag 79, märk.
dragit 54, märk; 92, märk.
drake 16; 98.
drickan 99, e.
droppe 3; 94; 109.
»druntig» (som en klump) 78, märk.
dråpligt 52, a; 58.
dråsa 94 märk.
dråsande 19, b; 34; 91.
»dräten» (draginrättning) 47; 79; 93, a.
duktig 49, a.
duktiga 89.
dundra 19, b; 89.
dussin 26; 33; 78; 109.
dvala 16; 52, c.
dvärg (spindel) 17.
dän 79.
där 48.
döden 19, e.
dörren 47; 93, a; 109.
dött 20.

Edit 63
ekan är målad 49, a.
ekållon 27.
eld 18.
elda 19, b; 71, b.
eldflagorna 91.
eljest 54 anm.; 62 märk.
eländigt 9; 19, b, und.; 21,6, a; 79, märk.
en 26; 70, anm.
»en» (honom) 32.
en ann får slita ock arbeta 30.
en ann fästmö 30.
en annan såg 30; 61.
estimera 66.
ett 75.
evig 79, märk.
exercera 67.
exercisplats 52, a; 61; 67.

falaska 21,5, märk; 92, märk.
falla 92.
famnen 31.
fan 106.
fann upp 14.
farstun 5; 26; 37; 85, märk; 92.
faslig 45.
fasligt 9; 10; 58; 61, märk.
fick hänne 29.
fickan 26; 99, e.
fil 21,7.
filen 21,5.
Fiskinge 72.
fjortonde 19, b.
fjäder 5; 79, c; 54.
fjärdingsväg 53.
fjärilar 21,6 c, märk; 54, anm.; 67.
flagor 5; 92, märk.
flagorna 91.
flen 70.
flickor 80.
flickorna 49, c; 103, c.
flo-vis 52, a.
flyglarna 50, a; 99, d.
flykten 85; 93, a.
flyttade 85.
flyttat 52, a.
foder 19, c.
fogel 52, e; 57.
»foka» (stycke) 6.
folk 52, b.
fornsaker 46.
forsla 5; 41; 101, märk.
fortsätta 46.
fruar 5; 78.
frukost 90.
fulaste 9; 52, c; 67.
fullmånen 83.
fundera 89; 102.
fyra stycken 68.
fårbete 70; 100.
fårskinn 61.
få spordagar på 39; 98.
fällbord 79.
fälld (-t) 18, und.; 21,5.
fällen 82, b.
fämton 4; 93, e.
färsk 56, märk.
född 16.
följa 84.
följde 38; 54, anm.; 80.
följt 38; 84.
fölle 21,2; 90, märk.
fölunge 52, c; 59; 94, märk.
för dig 39.
för sig 60; 76; 84; 110, b.
för törst 36.
förbi 69.
förbud 18; 102.
förfasligt 41; 45.
förfärlig 42; 57; 76; 77.
»förhadd» (illa sedd) 20.
förkle 53, anm.
förr 47; 84.
förskinnet 61; 76.

förslag 41.
förstår 37.
försäkra(de) 79.
föräldrar 19, b.

gack 100.
galet 73.
»gall» (ofruktsam) 96.
gammal 52, e.
gammalt 36; 81, märk.
»gars» (dust) 57, märk; 61; 92 märk.
gav 7, anm.
ge 70.
ge töjden 9; 16.
genom 69; 90.
gick 56.
giftet 74. a.
girigt 36; 54.
givit 57, märk; 78, märk.
gjorde 53.
gjort 36; 101.
»glanad» (gällen) 18.
»glanad» mjölk 98, märk.
glasblåsare 52, a.
glavatten 57; 98, märk.
»glina» (skratta) 52, a.
»glyser» (lyser) 47; 57, märk.
»glåptag» (stort tag) 94, märk.
glömt 10, a.
gno 57.
godast 19, e, anm. 2; 67.
»godsarna» 13, 93, d.
gorr (smuts) 94, märk; 109.
»gorrbärgad» (mycket rik) 39.
gorrhål 52, d; 94.
granarna 24, 93, i.
grannen 82, c; 108.
gravar 98.
grepar 47.
grinden 26; 19, b, 103, c.
gropar 3; 57; 85, märk.
grund 18; 89.
»gräng na» (grina) 59, märk.
gubbar 86, b.
gubbarna 49, c.
gubbe 2.
gubben 34.
»gucka» (knöl) 56; 90, märk.
guld 57.
guldhärrar 89.
gå 56, märk.
gående 34; 95; 105; 110, a.
gångar 32.
gård 57.
gårdsbrev 7; 53; 100.
gårdsköp 35.
gärdet 10, c.
gärdsel 21,3; 34.
gärna 54; 77.
gästgivare 61; 93, i.
göda 19, d; 69; 86, b, not.
gödde 69.
gödsel 19, f; 21,8; 69.
gölar 52, c.
gölen 82, b.
göpen 3; 84.
göra de 39; 53.
Göran 54; 53, f.

hagarna 103, a.
hallon 26; 81.
hals 21,5.
halt 21,5.
halvt 6; 21,5.
halvtannat 92.
Hammars-ån 61.
hammaren 44; 81, märk.
han 25; 26.
han kom en lördag 58.
han lever så 61.
han mal sin säd 61.
han matar det 99, f.
hand 18; 96.
handvändning 59; 87.
hann 14; 66.
haren 82, c.
harts 13; 60.
harv 7.
hel 52, d.
hela 21,6, b; 52, c, märk.
helt 36.
hemförlovade 42.
hemma 86, b.
hemmabryggt 10, b; 70, märk; 73.
hemman 26; 93, f.
henar 70.
hetblodig 52, a; 57, märk; 86, b.
hette 9.
himmel 21,8.
hin 25; 66; 106.
hindersamt 19, b.
hittade 62.
hon 26.
honing 109.
honom 4; 62; 90; 101 märk.
hornlykta 41.
Hulda 19, b, und; 21,5.
humla 52, a.
hunden 82, b.
hundratals 19, b; 61; 86, b.
husarboställena 62; 89; 102.
husartäppa 102.
husbonden 83.
huset 103, c.
huvuden 49, b.
huvudhemsk 71, b.
hyfsa 85.
hyvel 80.

håg 62.
håll 14.
hållit 62; 95.
hård 53.
häl 52, d.
hälften 6.
hälg 54; 75, märk.
hälgdag 54, anm.
hälgdagar 38.
hällar 47.
hälsa 21,5; 71, b.
hänne 29.
härdade 39; 62; 77.
härdvatten 53; 77.
härma 4.
härre 47; 86, a.
härrn 44; 82, c; 86, a.
härrskaper 56; 61.
härtig 59, märk; 72.
härvel 21,8.
härvla 21,4.
hästar 86, b.
»hävja» (handtag) 54.
»höbärgade» 47.
högt 9; 57 märk; 76, märk; 109.
hölja 52, b.
höll 14; 21,2.
höra 76.
hörde 39.
hörde det 11.
hört 36.
hört det 11.
höskullen 83.
»hövda» (förse med huve) 94. märk.
»hövde» (huvudstupa) 7; 16; 94; märk.

i början 26; 54; 99, e.
i morgon 58.
i morgon kväll 61.
i morgon bittida 57, märk.
i morgse 60.
i sig 110 b.
i somras 81, märk.
i stället 74, a.
i torsdags 58; 105.
»idig» (idog) 19, e, anm. 2; 57; 67.
idissla 19, e, anm. 2; 66.
ids 19, f; 33.
igän 66.
ihop 3; 62.
ijåns 54.
ikring hänne 29.
illa 86, b.
inbunden 19, b; 83; 108.
införlivade 19, a.
ingenting 72.
inkvartera(de) 92.
instruerad 70.
Iris 63.
i väg 57.

ja 106.
jag 58.
jag vrickade henne 29; 93, h.
jo 106.
Johan 93, f.
Johan Svensson 81.
jordbruket 10, c; 61.
jordloppor 43.
jordpäron 39; 110, b, anm.
juli 66.
jumfrumått 8.
jälpa 3; 52, b; 107.
jälpt 3, anm.
jälpte 3, anm; 21,5; 36.
järnor 44; 54.

kal 21,7.
kalla 21,2.
kalla(de) 81, anm.
kalla(t) det 11; 99 f; 103, b.
kallare 92; 103, b.
kallna 21,5.
kalv 52, b.
kam 4; 96.
kammare 56.
kammarn 81, märk.
kanal 21,7.
»kaperotter» (knallhattar) 94, märk.
kappe 90. märk.
karda 23.
Karin 26.
karl 47; 77, märk.
karlen 82 b.
karlklädd 87.
kartan 99, e.
kasserar det 70; 99, f.
kavla bro 52, a; 98.
kedja 19, g; 55; 107.
Kerstin 26; 37; 56. märk.
kil 21,7.
kila 21,6, b.
kilen 82, b.
Kilinge 51; 52, c, märk; 59; 72.
Kils socken 21,5.
Kina 51.
kittel 21,8; 79, märk; 80.
kittlig 109.
kjol 21,7; 51.
klackskolla 21,2; 86, b.
kladdarna 16; 99, c.
klar 21,3.
klump 3.
klyva 68.
klädd 56; 79.
kläderna 52, a; 79; 93, b.
knapp 3; 56.
knoppas 94.
kock 94.
koka 101.
kolfat 9; 52, c.
komma 4; 96.

komma dråsande 93, f.
komma »kajtande» (knogande) 19, b; 93, f.
kommen 25.
kommer 47.
kommit 18, a; 90, märk.
kommod 18, und.
kommoden 82, a; 92, märk.
kon 26; 93, a; 103, c.
koncept 6; 90; 94.
konor 56; 94.
kontor 90.
kontoret 92, märk; 94.
kopp 90, märk.
kork 57, märk; 90, märk.
korkskruv 57, märk.
korna 50, b.
korpral 21,7; 48; 94.
»koven» (stugan) 56; 94, märk.
kreatursdags 33.
krig 58; 66.
krigsfolk 33; 58.
krossa 56; 109.
krossad 18; 86, b.
krångla 52, a.
kulle 21,2.
kvarn 44.
kvarnar 98.
kvarteret 10, c.
kväll 7; 56.
kyrka 84.
kyrkan 51.
kyrkbacken 56; 81.
kåda 19, e; 86, b.
kål 52, d.
känga 59.
kärl 22; 77, anm. 2.
kärnan 82, c.
kärr 47.
kärran 51; 99, c.
»kässla» (få ungar) 45; 79.
»käxlor» (yxor) 21,3.
köpt 3; 10, a; 73.
körde 53.
körsbär 34; 81.
kört 20.
kört dynga 40.

lada 19, e, anm. 4.
ladgolv 19, e, anm. 4.
lagd (-t) 20; 54, märk.
lagom 90.
lakan 26; 93, f.
lam 96.
land 18; 96.
»larp» (strunt) 3, anm; 92, märk.
Lars Larsson 21,1; 34.
lass 33.
lassa 33; 79, märk.
lave 37, märk; 98.
lega 54; 75, märk.
legat 10, a.
lengräs 70.
letar 9.
lida 19, d.
Lidén 63.
lie 66.
lien 80.
ligga 72.
lika 21,1.
likadan 49, a.
lim 66.
lind 66.
lingon 26.
liten 26.
ljumske 4, anm; 54.
ljög 23.
lock 56; 109.
»lorra» (låga) 94, märk.
lorten 82, a.
lortig 21,1; 33; 57; 109.
lossa 21,1.
lotta 94; 109.
ludd 94; 94, märk.
»luddriga» 89.
ludna 78.
lugna 69.
lugna på 24.
»luka» (ränsa) 94, märk.
lukten 21,1.
»luska iväg» 21,1; 90, märk.
lust 94, märk.
lycka 56; 85.
lyfta 9; 85.
lykta 85.
låda (vid) 19, d; 94.
låda 19, e, anm. 4.
låna 21,1.
lång 59; 95.
låta 79, märk.
låtit 92, märk.
läder 19, c.
lägre 99, b.
»Lännäsarna» 21,1; 93, d.
läraren 81, märk.
lärarna 99, a.
lärd 39; 49, a; 77.
lärft 6; 77.
lät 92, märk.
»lätthälgdagar» 9.
löjligt 21,3.
lönn 25; 94. märk.
lördag 54, märk.

malde 38.
malet (-it) 10, b; 73.
marknaden 81, märk.
matar det 11; 74, b.
matar honom 103, b.
med 79, märk.
med dig 110, b.
med mig 110, b.
med sig 110, b.
meningen 93, a.
mera 70.
middag 58; 86, b.

midsommarafton 19, f; 96.
mig 79, märk.
Mikaels-mässan 23; 72; 105.
mil 21,7.
mild 18.
mildväder 19, b; 66.
mista 66.
mjärde 54.
mjölk 4; 94 märk.
moder 19, c.
moln 21,5.
molnbut 44.
molnlappar 41.
molntapp 37.
»moran» 99, e.
morgon 26; 97; 101; 109.
morgonen 4; 44.
»morskel» (öknamn) 21,8; 101.
mosse 109.
mulen 44; 82, c.
mulet 10, b; 73, 78.
munnen 82, b.
murarna 78; 93, d.
mylla(de) 4; 81, anm.
målar honom 99, f.
måndag 95.
»mår» (skräp) 94, märk.
»måra» (värka) 94 märk.
mått 95.
mäjerierna 50, b.
mäld 21,5; 38; 109.
mälden 44; 82, a.
mäldlass 41.
människa 24; 61.
märg 86, a.
märke 86, a.
märkte 36; 56, märk.
märla 22; 77, anm. 2.
mäst 33; 70; 86, a, märk.
mästare 103, b.
mästaren 44; 99, a.
mästarna 49, c; 79, 93, d; 99, a; 103, c; 104.
möjligt 21,3.
mölja 54; 84.

nattstuga 9.
nergräven 47; 57; 79.
Nils Nilsson 26.
norska 61.
not 24.
oläte 101.
om 90.
om de reta honom 44.
om de vilja eller inte 86, b, anm.
nu 78.
nu äro vi hemförlovade 10, b, anm.
nubb 2.
»nunna» (nyss) 24.
Nyberg 24; 105.
nyckel 52, e.
nypa 78, märk.
nypon 3; 78, märk.
nyttja 15; 51; 68.
nyttjar det 74, b; 99, f.
någon 24; 58; 82, c.
några 58.
nämnes 31.
när 81, märk; 94, märk; 100, märk.
när de blevo rättade 19, a; 39.
nära 48; 77.
Närke 47; 86, a.
närmre 48.
närv 86, a.
nässla 45.
»nästa» (hos) hänne 93, h.
»nästa» honom 32; 99, f.
nästen 49, b.
»nätja» (fiska med nät) 15; 51.
nöt 24.
nöt (-ter) 101, märk.

observera 23; 92, märk.
också 57, märk.
Odensbacken 19, e; 83; 105; 108.
ofantlig 5; 102.
ofärdig 53.
ok 78, märk.
»ok» (åkte) 101, märk.
oka av 78, märk.
»okan» (härvhuvud) 78, märk.
olja 21,5, märk.
Ommehällabärg 94.
omväg 8.
opp 3.
orka 94; 101, märk.
orren 44; 82, c.
ost 90, märk.
otäckt 79; 101; 105.
oxarna 103, a.

palt 21,5.
peppar 75.
piga 66; 103, c.
pigan 26; 103, a.
pil 21,7.
pillra 21,5.
pin bara 66.
pingla 52, a.
pingst 32.
plats 3; 13.
plocka 94.
plommon 52, a; 101.
plutter 9.
pojkarna 56; 103, a.
pojke 3.
pojken 103, c.
polera 21,6, c; 90.
»pott» (sjöputa) 9; 94.
pottaska 9; 33; 96; 109.

predika 19, e, anm. 2; 102.
»preka ock pränta» 70.
provisorisk 6; 56; 79, märk.
»pryggsyl» 52, d.
pryl 3; 52, d.
pråm 110, a.
pränta 79.
pusta 9; 33.
på morgnarna 58.
pärla 22.
Pär Larsson 26; 42; 77.
Pärsson 77.
pörtsvalen 84.

rand 18; 96.
recept 6; 75.
reda 19, d; 86, b, not.
regera 71, a; 105.
renligare 21,3; 99, b.
repsticka 47.
»resnar» (rankor) 70.
rida 19, d; 86, b, not.
ring 72.
riva 66.
rock 94.
roligare 52, c; 66; 104.
ron 47; 93, b.
rucklig 52, a.
ruckliga 78, märk.
ruda 19, e, anm. 4,
ruska 94, märk.
rutten 78; 82, a; 94, märk; 109.
rycka 85.
rykta 85.
ryskat 47; 56, märk; 85.
ryssja 85.
»rådande»(skogsrå)19, e, anm. 4.
»rådsas» (rådslå) 19, f.
råge 56, märk.
Rågsand 96.
rår 47.
Råsta-skillnaden 83.
räcka ut 47.
räckbord 81.
räckt 73.
rädd 16.
rännil 21,8; 21,8, anm.; 81, märk; 105.
ränsa 71, b.
»römja» (skrika) 54; 94, märk.
rönn 94, märk.
röse 47; 76.
rösta 84.

sadelmakare 19, e, 21,3.
sadla 21,3.
sagd (-t) 20; 54, märk.
sal 21,7.
sand 18; 96.
sankare 59; 99, b.
saxen 56; 93, a.
schakt 61.
se 67.
sedelbok 21,3
sedelpängar 19, e.
sele 21,6, b; 52, c, märk.
senorna 67; 93, c.
separator 90.
sergeant 61; 61, märk.
sidan 19, e, anm. 1.
sig 54; 79, märk.
sil 21,7.
sila 21,6, b.
simfogelfötter 52, a.
sin 66.
singla 52, a.
sinka 59.
sjuk 61.
sjunka 59, märk; 89.
sjutton 85, märk; 93, e.
själv 7; 52, b.
självt 6; 36; 52, b.
sjöar 76.
sjön 61; 82, b.
sjönk 59, märk; 92, märk.
skafttionde 9; 83.
skallen 82, c.
skank 56; 59; 92.
skarvyxa 68.
sked 18; 67.
skepp 75.
skillnad 18; 21,5.
skillnaden 82, c.
skiner 47.
skinn 61.
skjorta 36; 61.
»skoare» 99, a.
skogsbygden 16; 57; 58; 91; 93, a.
skogvaktare 58; 99, a; 104.
skolan 44; 82, c.
skolläraren 43.
skorsten 25; 35.
skotta 109.
skotthåll 21,2; 62; 109.
skovel 52, e; 80.
skramla 52, a.
»skroppanste» (mycket) 86, b; 94, märk.
skrällde 33; 92, märk.
skugga 57; 89.
»skulla» (lysa) 90, märk.
skullen 82, c.
skuren 44; 82, c.
skurmosse 94.
skvabbla ock prata 92.
skvala 52, c.
skyarna 61; 68; 93, c.
skygd 57, märk.
skyler 52, d.
skyryxa 33.
skytt 85.
skägg 79.
skänk 79.
skötte 84.
»sköve» (skjul) 61.

slagit 33; 54, märk; 92, märk.
slaktare 41.
slaktarna 49, c; 93, d.
slipa 41.
slockna (-de, -t) 21,3; 86, b.
slussarna 89; 99, c.
slå fel 14; 21,5; 41.
slåss 33; 41; 94, märk.
«släktas» (brås) på 33; 41.
smattra 4; 98, märk; 109.
smed 18.
smed(er) 19, e, anm. 3; 80.
smeden 82, b.
smederna 49, c; 93, c; 103, c.
smedja 19, g; 55; 107.
smultron 27; 81.
smål 52, d.
snickarna 93, d; 99, a.
snyggare 57; 99, b.
»snyta» (vrå) 68.
snäll 21,2.
snöga 57, märk.
»snösvepor» 70.
socker 94.
soldat 21,5, 90.
solen är het 49, a.
solstrålen 37; 44; 61.
som 90; 94.
somliga 86, b.
sonson 24; 87.
»soppor» (jortron) 80; 94, märk.
sovel 52, e; 57, märk; 80.
spade 19, e.
spaden 80; 82, c.
sparsamma 61; 98.
»spektor» (inspektor) 33; 67.
spickefläsk 52, a; 7, a, märk; 109.
spytt 20.
spåna 79.
spånor 24.
spånorna 3; 49, c; 80; 93, c.
spåren 93, b.
spärra 47; 109.
stad 19, e, anm. 3.
stallet är rödmålat 106.
stambanan 91.
starkt 56, märk.
sten 25.
stenhuggerierna 50, b; 93, b.
sticka 72.
stil 21,7; 69.
stjärna 61; 77.
stod 57, märk.
stol 52, d.
stolen 82, b.
stolsben 61.
stor 94, märk.
strabbla 2; 52, a.
strandsatt 96.
strida 19, e.
»struts» (trust) 89.
stråke 94.
stubbe 89.
stugan 78.
»stura» 78, märk.
»sturare» 33; 99, a.
stycken 80.
stå 100.
stången 26; 59; 93, a.
städ 18; 79.
städer 19, e, anm. 3.
städerna 49, c; 80; 93, c; 103, c.
ställde 92, märk.
ställen 21,2.
ställena 103, c.
stället 10, c.
stänkt 33; 90, märk.
stänkte 56; 92, märk.
stöpet 94, märk.
större 94, märk.
störst 94, märk.
sunnanväder 93, g.
»sunnigt» (sankt) 9; 78, märk.
svarta 36.
svartstarar 110, a.
svullna 21,5.
»svång» (smärt) 95.
svälja 86, a.
»svälon» (blåbär) 53; 77.
svärm 7.
svärta 86, a.
sydd (-tt) 20.
syl 68.
syntes 20.
syskon 26; 27.
syssling 21,3; 45; 68.
systern 99, e.
sågar 100.
såld (-t) 18, und.; 20.
sålde 19, b, und.
Sånne-fallen 93, b; 105.
så stor som 60.
såtar 33; 100.
säden 19, e, anm. 1.
säga 54.
sägner 54, märk; 79.
sälja 52, b.
»sätlig» (lydig) 21,3.
söder 19, c.
»söfta» (fukta) 6; 85, märk.
sönder 84.

ta bort honom 44.
tagit 54, märk; 92, märk.
talat 10, a.
Talby 52, b.
talte 36; 98.
tavla 52, a.
telning 21,5; 44.
tenn 70, anm.
tennlikor 9.
tid 18; 19, e, anm. 3.

»tid» (kvick) i mun 9; 49, a.
tiden 19, b.
tider 19, e, anm. 3.
tigga 72.
tiggt 9; 20.
till 23.
tillbaka 86, b.
»tillfiken» (nyfiken) 25.
till honom 70, märk; 82, b.
tillhopalagd 62; 70, märk.
till lott(ning) 75, märk. 109.
till salu 21,6, e, anm.; 89.
tillställd 16; 70, märk.
tils 23; 33; 70, märk; 75, märk.
tionde 19, b.
tistel 23.
titta 66.
tjuv 69.
tjuvnad 18, und.
tjälen 44; 77.
tjänade 19, a.
»todise» (tordyvel) 9; 19, e, anm. 2; 101, märk.
tolft 6.
tolftedel 6.
tordes 61; 101.
torp 3.
torparna 99, a.
trafik 5; 57, märk.
trassligt 10; 58; 78, märk.
tre 70.
»treding» (tredjedel) 9; 19, e, anm. 2.
tredje 19, g.
trilla 21,2; 69.
trind 69.
trissa 69.
trodde 80.
trumfa 3, anm.
trådar 19, e.
träd 19, e, anm. 3; 77, anm. 1.
trädesgärden 19, e; 53.
trän 9; 77 anm. 1.
träna 93, b.
trättio 66.
tröska 69; 84.
tröskad 90, märk.
tröskade 92, märk.
tröttna 9; 94, märk.
tu år 9; 78.
tullra 21,5; 90, märk.
tunna 85, märk.
tunnland 85, märk.
tupp 94, märk.
tvärt 36; 86, a.
Tybbles-fallen 61; 105.
tyngde 68.
»tyr» (räcker) 9; 68.
tysk 56.
tyst 85.
tåren 82, b.
tårna 50, b.
tänder 19, b.
tänka 79.
tömde 16.
törs 61.
törst 61; 94, märk.

ugn 31.
undan 93, g.
uppburen 78; 83.
upphettad 109.
»upprinning» (källåder) 59; 94, märk.
upprågad 56, märk.
uppväxttid 33; 87.
utav 7, anm.
utelås 33; 79, märk; 93, g.
utlopp 78.
utom 90.
utöl 52, d; 76.

vackrast 61; 67.
vanan 82, c.
vanmäktig 100, märk.
vann 14.
var 48.
vara god till 90.
vardera 32; 48.
vardags 34; 39.
var det likt, det 72.
varken 92.
varmt 44.
var sitt 61.
var(sam) 47; 98.
»varvande» (stund) 93, f.
vase 7; 98.
vass 61, märk.
vassla 45.
vattendränkt 56, märk.
vattna 24.
vecka 72.
»ven» (ängsteg) 70.
vet jag 15; 51; 71, a.
vete 75, märk; 110, a.
vett 109.
vi ska väl gå nu 21,8, anm.
Viad-borna 66; 99, c.
vid dörren 75, märk.
vid honom 32; 70, märk; 82, b.
vidare 19, e, anm.; 91.
videbuske 7; 105.
videmjärdar 19, e; 105.
vidja 19, g; 55; 107.
viktig 66; 103, b.
viktigt 103, b.
vila 52, c; 69.
vilken 23; 62, märk.
ving-rå 100.
virke 75, märk.
virvla 21,4.
vitfotig 5.
vrickade 19, a.
vrider 19, e.
vräkas 2, anm.

»vurtit» (blivit) 36; 73; 90, märk.
vådligt 21,3.
vånna 7; 95.
vårså 61; 100.
väder 19, c.
väderkorn 44; 101.
väderkvarn 77; 105.
väggarna 99, c.
väl 21,8, anm.; 52, d.
välva 7; 86, a.
välvd 38; 86, a.
vänd (-t) 18, und.; 20.
vände 19, b, und.
väppling 109.
värd 39.
värd tusen 37.
värket 10, c; 80.
värkt 73; 90, märk.
värkte 56; 92, märk.
världen 39; 44.
värmer 80.
värpt 73; 90, märk.
värs 61; 86, a.
»värsnät» (spindelnät) 17.
värst 7; 60.
västsunnanväder 89.

ympa 68.
yngde 16; 68.

åder 19, c; 100.
åk(don) 56; 100.
åker 47; 100.
ållon 26.
ån 93, a.
ångan 80; 95.
år 47.
årder 39.
årtal 52, d; 100.
åskil 21,8, anm.; 52, d; 95.
åtta 81, märk; 95.

ämnen 4; 49, b.
änden 82, c.
ängarna 79; 99, c.
äpplet 74, a.
är(o) 48.
ärla 22; 77, anm. 2.
ärr 77, märk; 109.
ärtan 86, a.

ögla 52, a; 76.
ögon 27.
ögonen 93, c.
ömhänt 49, a; 84.
ömse 33; 69.
öppen 69.
öra 47; 76.
»örar» (stenören) 47.
örat 12.
örbotten (sand-) 76.
öron 27.
örona 93, c.
örter 36; 84.
»örtsåg» 46.
ösa 62, märk.
överläder 69.
övre 7; 69.